

3+3.

Revízia
1967

REVÍZIA

P r í p o m e n u t í.

Ve verejných školách nesmí se, leč by c. kr. ministerium duchovných záležitostí a vyučování dopustilo výminku, žádných jiných kněh užívati, než těch, které jsou předepsány a kolkem c. kr. školského knihoskladu znamenány, aniž se smějí prodávati dražejí nežli za cenu na titulu položenou.

MVZ. II. 42

Signatúra

Čís. prírastku 16 500

Čís. Inv. den. 155 / 58

Slovenská pedagogická knižnica
v Bratislave

H 451.11(5)(071) - H 451.01(5)(071) -

Oddělení první.

1. Cesta do školy.

Ze pěti chalup chodily děti do školy přes dva kopce. V létě bývala jim cesta veselá; jinak bylo v zimě. Šestiletý Antonín byl nejslabší z nich, ale dobrý chlapec; všickni ho měli rádi. Silnější mu prošlapovali ve sněhu cestu a přes lávku ho převáděli. V čas nepohody nosíval ho otec na hrbtě, až na druhý vrch, a přicházel odpoledne jemu naproti.

Ráz padal od rána sněh a větr dělal vysoké závěje. Děti se na cestě k domovu velmi unavily. Antonín nemohl postačiti starším a nařikal, že jest otec ve mlýně a že dnes pro něho nepříjde. Desítiletá Marie ale těšila ho: „Neplač, já půjdu s tebou pomalu; chlapci půjdou napřed domů a řeknou mému otci, že ho prosím, aby pro tebe přišel se sánkami.“ Chlapci pospíšili, a otec Mariin,

nejbližší chalupník, přišel a dovezl na sáňkách Antonína domů.

Synu, budeš-li pozorovati, naučíš se, a zamiluješ-li poslouchání, moudrý budeš. Sirach 6. 32. 33.

Jen blázni pohrdají učením. Příslovi.

2. Rodiče a děti.

Rodiče opatrují dítky své, nelitují ani práce, ani nákladu, vedou je ke všemu dobrému; v poslušenství a v bázni Boží je vychovávají a učiti dávají věcem a uměním užitečným.

Děti, nezapomínejte nikdy na dobrodění, kterých vám rodiče prokazují! Poslouchejte, ctíte, milujte jich; oni prvé milovali vás. Pamatujte sobě, co praví Písmo svaté: Synu, slyš kázeň otce svého a neopouštěj příkázání matky své! Nezarmucuj otce svého! — Synové, poslouchejte rodičů svých v Pánu, nebo to spravedlivé jest. Cti otec svého i matku svou; to jest příkázání první se zaslíbením, aby dobře bylo tobě, a abys dlouho živ byl na zemi.

3. Wázané.

Zeitra bude swátek nasseho milého otce: a co mu dáme wázaného? ptal se ssestiletý Wáclaw své starssi sestry. „W zahradě nassi kwitne kwiti; uděláme kytku a jemu jí podáme,“ odpowěděla sestra. S sli obadwa k matce a řekli, coby chtěli učiniti. Matka pochwálila jejich úmysl.

Časně ráno wstaly děti a natrhaly kwiti; matka udělala z nich pěknou kytku; a když byla hotowa, děti swátečně se přistrojily a sly k otcowi. Dceruffka říkala mu své přání a děkowala mu za wsecka dobrodění; malý Wáclaw podal mu kytku. — Otec políbil dítky a prawil: Potěssily jste mne swým přáním a dárkem. Abych wám ale opatřiti mohl, čeho potřebujete, proste Pána Boha, aby jako posawad i dále mně, a wassi dobré matce dal zdrawi a požehnal práce nasse! — A za chwili sly děti s otcem do kostela, a modlily se za své rodiče.

4. Stvoření světa.

Wšeliký dím bývá od někoho wstaven; kdo pak vsecky věci stvořil, Bůh jest. Sv. Pavel k Židům.

Na počátku nebylo okrem Boha ničeho: Pán Bůh ale stvořil nebe i zemi s vodami všemi. Země byla ještě pustá; tma ji obcházela hustá, až pak řekl Bůh: Buď světlo! i hned světlo tmu prošlo; a tak první v světě den od Boha byl rozsvěcen.

Po druhé di Bůh: Buď obloha! Na slovo, jak vyšlo od Boha, modrala se nebes báně.

Po třetí zní slovo Páně: Vody nech se v moři shromáždí! Země pak vysušená nech se bylinami zelená, stromy nech se s ovocem ukáží! Bylo hned, co Pán chtěl míti.

Po čtvrté když počalo se dniti, pravil Bůh: Na nebi slunce ve dne chodí, měsíc v noci hvězdy vodí! Boží mocí tak se stalo, slunce ve dne panovalo, měsíc v noci.

V pátý den velí: Ve vodě a v povětří živi buďte všelijací živočiši, ryby, ptáci! A jak vyslovil to Bůh, byl těch živočichů druh.

V šestý den pak přemnohá zvířata Bůh stvořil čtvernohá, potom pak vedle obrazu svého člověka oživeného.

A den šestý když byl minul, v sedmý Pán Bůh odpočinul, a chtěl také, by ten den od lidí byl posvěcen.

5. Sucho.

Pršelo několik dní; děti se mrzely na dešť a pravily: Bodej by bylo na vždy po dešti!

Přestalo pršet, slunce stále jasně svítilo, a celý měsíc nebylo vyděti ani mráčku po obloze. Suchem ale vadnulo kvítí v zahradách, na pastviskách vyhořela tráva, a len byl jakoby ho spálil.

Vidíte, pravila matka, že dešť je tak potřebný jako slunečné jasno. Nemoudří lidé nebývají spokojeni s povětrím; jedni by chtěli vezdy jasno a jiní v tu samou dobu dešť. Bůh obojímu ustanovuje svůj čas.

Navštivuje Pán zemi a svlažuje ji, a obohacuje ji úrodou. Oblaky naplněny jsou vodami, a v krupějích deště veseliti se bude zrostlina. Žalm 54.

6. Moudrost Boží.

Kdo vystihnul Ducha Hospodinova? kdo rádcem jeho byl a něco mu oznámil? S kým se radil Bůh, aby mu přidal rozumu? kdo jej vyučil umění?

Nešťuffi říkati: Proč jest toto? nebo všedny věci ku potřebě stvořeny jsou. Nešťuffi říkati: Totof

jest horšší nežli ono; neboť všecky věci časem svým schváleny budou.

Gofolin Bůh stvořil, dobré jest.

Hospodin moudrostí založil zemi, opatrností utvrdil nebesa, uměním jeho protrhují se propasti a oblačové vydávají rosu.

U Boha je moudrost stvořovaná.

7. Pán Bůh dobrý je.

Jak se nebe, země skvějí překrásně, vše to mluví ke mně: Pán Bůh dobrý je!

Slunéčko se směje, zem se raduje, ptáček milo píše: Pán Bůh dobrý je!

Obilíčko, kvítí, sad i háj i luh, všecko radost cítí, že jest dobrý Bůh.

Dobrý's, Pane Bože, laskavý jsi k nám; než co já, ubože, za tvou lásku dám?

Tys mi dal dušičku, tu Ti daruji, neb Tě v mém srdéčku velmi miluji.

Milovat Tě bude vždycky dětko Tvé; nebo vidím všade: Pán Bůh dobrý je!

Z lásky ujal se nás Hospodin; z lásky k nám dal Pán náš Ježíš Kristus podle vůle Boží krev svou; dal tělo své za tělo naše, duši svou za duši naši. Sv. Kliment Římský.

8. Bůh všechno vidí.

Jakub byl sám doma se starší sestrou Annou a pověděl k ní: Najděme si něco na zub!

Sestra řekla: Ukaž mi jen místo, kdeby nás nikdo neviděl.

Pojďme do komory na smetánku! ponoukal Jakub.

Anna odpověděla: Nádenník štěpá na dvoře dřevo a uvidí nás.

Tedy otevřeme polici v pitvoře; tam je med, řekl bratr.

Do pitvoru vidí sousedka, pravila Anna.

Pojďme tedy do pivnice na jablka! Tam je tma; tam nás nikdo neuvidí.

Anna odpověděla: Bratře, myslíš-li opravdu, že nás ve sklepe nikdo neuvidí? Ničeho-li nevíš o oku Božím, které proniká stěnu i tmu?

Jakub se zarazil a za chvíli pravil: Máš dobře, milá sestro! Na to jsem já v tu dobu nepomyslel. Bůh nás vidí i tam, kde nás oko lidské vidět nemůže.

S nebe hledí Hospodin a vidí všech synův lidských; který stvořil srdce jednoho každého z nich, zná také všechny skutky jejich.

Hospodin zná i myšlení lidské.

9. Neděle.

Celý týden od času ranního až do večera pozdního otec plné ruce práce mívá, že mu k oddechnutí ani kdy nezbyvá; sotva ráno slovo poví dítěti, honem musí k dílu běžeti.

Až kdy slavný zvonů hlas ohlásí nedělní čas, matka říká: „Dítě věz, neděle, den Páně, dnes!“ a mne veselá zve do kostela. Slovem Božím poučen, požehnání účasten, odpoledne s otcem chodívám z dědiny pokojné do polí, a s potěšením se dívám na role a na zahrady, na vinice, louky a sady po bohatém okolí. Otec ukazuje a mne poučuje: „Hle to stvořil Pán Bůh vše pouhým slovem moci své; tomu všemu rosti dává, našim pracem požehává.“ Těší mě to podívání, těší me to rozmlouvání. A ta radost a teď ples vrací se mi zase dnes!

Kdo chce k Bohu přijíti, věřiti musí, že Bůh jest, a že odplatu dává těm, kteří ho hledají. Bez víry nemožná líbiti se Bohu. Sv. Pavel k Židům.

Totot jest život věčný, abysme poznali pravého Boha, a kteréhož poslal, Ježíše Krista. Sv. Jan. Kap. XVII.

10. Bůh všude přítomný.

Ejhle jak měsíček spanile vychází! kolik ho hvězdiček na nebi sprovází? Jak tuto noc tmavou měsíc ozařuje: tak Pán Bůh svou mocí všecko naplňuje. On nás všecky vidí, je všude přítomen na zemi u lidí i v nebi zároveň. Tam kde moře leží, tam kde slunce běží, kde zahrady kvitnou, kde se skály věží, v městech i na poušti, mezi dolinami, v palácích, chalupách i zde — Pan Bůh s námi.

Duch Páně naplňuje okršlek země: a ten, kdo zdržuje všecko, zná každý hlas. (Kniha Moudrosti).

Kdo se ukryje v skryších, a Bůh jej neužří? zdaliž nebe i zemi Bůh nenaplňuje? (Jeremiáš).

I kdybych chodil u prostřed stínu smrti, nebudu se báti, nebo Bůh se mnou jest. (Žalm 22).

11. Modlitba chudobného dítěte.

Rozina, chudobná vdova, matka pěti osiřalých dětí, pravila k nim: Děti, nemám ničeho, co bych vám dala k obědu. Mám s vámi tolik starosti, že nic zapracovati nemohu. Proste milého Boha, aby vám pomohl; neb on jest bohatý a mocný, a sám praví: „Vzývejte mne v den soužení, a já vytrhnu vás.“

Vojtišek šel bez jídla do školy; a že byly u kostela dveře otevřené, vstoupil tam a kleknul před oltářem. Nikoho neviděl; i počal se modliti na hlas: Milý otče na nebesích, my nemáme co jísti. Matka naše nemá ani chleba ani mouky. Dej ty nám něco jísti, jinak i s mátkou umřeme hladem. Pomoz nám; tys bohatý a mocný a slíbil jsi nám: „Vzývejte mne v den soužení, a já vytrhnu vás!“

Tak se pomodlil Vojtěch a šel potom do školy; a když domů se vrátil, spatřil na stole veliký pecen chleba, mísu mouky a košík plný vajec. — „I chvala Bohu! již neumřeme hladem. Matinko, to nám anděl přinesl?“ pyτά se chlapec. „Ne dítě,“ praví matka. „Bůh ale předce vyslyšel tvou modlitbu; vzbudil nám dobrodince. Když jsi se před oltářem modlil, klečela paní ze zámku v zamřezené modliteb-

nici. Tys jí neviděl, ona však viděla tebe a slyšela modlitbu tvou; ona byla andělem, kterého Bůh poslal k nám.“

Vidíte, milé děti, když je núze nejvyšší, bývá pomoc nejbližší.

12. Louka.

Na zelené louce kvítí ve všech barvách vykvělá, na ranním se slunci svítí louka rosou posetá. Bůh jenž chrobáky živi, ptactvo pěrím odívá, květovaným tyto nivy kobercem tím pokrývá. Když tak krásné polní kvítí šatí Pán Bůh v jarní čas: jak by neměl přioditi, milé ditky, také vás! Jak by neměl náviděti vás ten Otec pečlivý; však jste jeho dráhé děti, a on o vás dobře ví!

13. Pěstounka.

W morawské dědině přebýwala obstarlá wdowa, jménem Dorota. Zemřely jí dvě krásné děti na osýpky, a manžel její, správný sedlák, nedlouho po nich na věčnost se odebral. Po smrti jeho pronajala statek za wýnosný plat ke své obživě; sama si wymínala byt w čisté světnici a zahradu. Jediné její potěšení bylo opatrowati chudobné malé děti. Mádennické matky přinášely k ní své ditky, a ona je celý den warowala a také žiwila; proto jí říkali wúbec *pěstounka*. S wětšíi děti přicházely k ní, a ona jim pěkně příběhy powídawala, obrázky ukazowala a wšseliké věci wykládala. Přiwětíwá byla a mezi dětmi weselá, jen w úmrtné dny manžela a dítě bylo na ní znáti truchliwost. —

Adyž bylo jednou zase několik dítek sousedních u ní, přišel slepý žebrák otrhaný a we twáři welmi zohawený, a žádal o almužnu. Wlidně dala mu *pěstounka* míšku polívky a kus chleba; a na její otázku, odkud by byl, odpověděl ubohý a wyprawowal dále, že byl až do desátého roku swárný chlapec weselé a pěkné twáři a bystrých očí, až pak onemocněl na osýpky. Konečně nařikal slepý: *O bych byl tehdáž zemřel! Pánu Bohu se wššak líbilo mne uzdrawiti, ale se ztrátou zraku a s nepěknou twáři!* —

Děti ustrnulý nad ubohým a pěstounce vstoupily slzy do očí; rozpomenula se, jať by jí srdce bolelo, kdyby její děti na živě byly ostaly, ale o zrak přišly. Bohutá vyšla na chvíli ven, a v duchu slyšela slova trpělivého Josa: Bůh dal, Bůh vzal; buď jméno Páně pochváleno.

14. Skřivánek.

Co tě, skřivánku, ze sna budí, co tě tak časně z lůžka pudí? ještě slunéčko za horou dlí (mešká), ještě hová si dobrý i zlý. Koho tak vroucně zpěvem slavíš? kde se ubíráš? kde se staviš? Ach ty se tratíš mému zraku, již tebe vidím jen ve mráku. Ptáčku milý, jen vzhůru se nes, nad pole, stráně, města i ves, výš a výše k nebi ponáhlej, zpěvem chválu Tvůrci vydávej! Zpívej, budem s tebou zpívati Bohu ke chvále a oběti.

15. Člověk míní, Pán Bůh mění.

Neskoro v noci přijel kupec k hospodě, která ležela hluboko v lese o samotě; vrata i dvěře byly zavřeny, i nemohl se doklepati, aby mu otevřeli; hladový a žíznivý musel přenocovati pod širým nebem. Přivázal koně

ke stromu a rozsvítil lampáš (svítilnu), aby viděl na něho; unaven ale usnul. Zatím strhnul se větr a zhasil světlo; hladový kůň se odvázal a šel se pást. Po půl noci probudil se kupec a zpozoroval, že svíce nehoří: ale že byl prudký větr, nerozsvítil. Zdálo se mu také, že je kůň tichý; nepohnul se tedy z místa a znova usnul. Teprvé ráno když procitnul, neviděl koně; šel ho hledat, a našel opodál jen ohryzané kosti koňské. — Pospíšil odtud k hospodě, a zde spatřil všecko zotvrané, dům prázdný, vyloupený a lidi v něm pobité. Ustrnul v mysli a pravil k sobě: Zde jsem chtěl si odpočinouti; ale nebyl bych více živ. Bůh dopustil větru váti; a proti mé vůli shasla svíce. Bez mého vědomí odtrhnul se hladový kůň, a vlci ho sežrali; kdyby se to bylo nestalo, bylby mne řehotáním loupežníkům prozradil. — Člověk míní, Pán Bůh mění.

Že Bůh míní dobře tobě,
snadno poznáš v pozdní době.

16. Modli se a pracuj!

Vít a Kašpar začali zároveň spolu chodit do školy, ale nerovný prospěch činili v umění a v mravech. Vít byl pobožný, pilný, poslušný a ve všem dobře zachovalý; Kašpar se nerad modlival, byl lenivý, zpuřný a nepořádný. Na Víta bedlivě hleděl otec, vysloužilý voják, nuzný, ale pracovitý nájemník. Kašpara sotva desetiletého posílali rodiče od jara do zimy husy pást. Otec jeho byl opilec a matka lenivá; pro dluhy v hospodách prodali jim konečně domek i s polem. Od té doby nechodil Kašpar ani v zimě do školy, ale toulal se ledakde žebraje.

Vítovi zemřeli po sobě rodiče, když právě měl vystoupiti ze školy. Při zkoušce výročné byl Vít první ze všech; sirotka ujal se místný pan farář, a pan kaplan dále ho vyučoval. Dobře vycvičen vstoupil do latinských škol. V městě se mu našli dobrodinci, kteří mu byt a obědy dávali; on pak cvičil dítky jejich v počátcích literného umění. Ve čtyřadvacátém roce byl posvěten na kněžství, a dostal se za kaplana do své dědiny.

Nedlouho po tom stalo se, že okraden byl mlýn v té osadě, a mlynář zabit nalezen;

ale v příkopu postižen byl známý tulák a několikráté již trestaný zloděj a loupežník — Kašpar. Postřelený zločinec svíjel se v krvi, a náramnou bolestí trápen požádal kněze. Ctihodný Vít povolán ponáhlil k němu, ale nezastihnul zločince živého; zemřel následkem hluboké střelné rány, která padla ze mlýna, kdež obyvatelé se bránili proti loupežníkům.

Na zlou cestu odchází, když nezachovává hned z mládi pravidlo: **Modli se a pracuj!**

17. Nikdo bez práce neji koláče.

Karel přiběhl domů z toulání a pravil k matce: **Chce se mi jísti, mamičko!** —

«Kde jsi pracoval, tam ti dají jísti, odbyla ho matka!

Umru hladý, dobrá mamičko! znova opakoval synáček; a wida, že právě matka z trouby koláče wynímá, wesele zvolal: **S toť bude něco pro mne!**

«**Už někdy jindy; nikdo bez práce neji koláče** odpowěděla matka.

„Ale, mamičko, proč se na mne hněwáte? umítil se chlapec.“

„Jako mám weselé myslí býti, kdýž widím, že mám neposluffného a zahálčiwého syna? Dala jsem ti na wůli, abys buď hrách přebíral, anebo sestřičku pokolísal. Sotwa jsi trochu hrachu přebíral, wytratil jsi se a neuwiděla jsem tě wíce.“

„Jenom tenkráté mi odpusťte, zlatá matinko! prosil Karel.“

„Přebereš-li na čisto celou mísu hrachu, dostaneš koláč.“

„Ghtëj nehtëj musel tedy hladowý Karel přebíratí hrách, a potom teprwe matka mu dala koláč. Od té doby si pamatowal starou průpowidku:

Nikdo bez práce nejí koláče.

Kdo neseje, ten newěje. Co naseješ, to žati budeš. Mladí ležáci, staří žebráci. Žadná práce taká pláče. Kufy kdýž nepřiložíš, samo se neudělá. Práce kwapná nebýwá platná. Čas f práci, čas f jídlu.

18. Mravenec.

Aj ty malý mraveněčku, co to neseš v tom batožku? při takovém pospěchu nepřejíš si oddechu! Ze se jeseň blíží, čiješ, potravou se zásobuješ, chceš si udělati sklad, abys neměl v zimě hlad? O ty stvořeníčko malé, jak jsi pečlivé a dbalé o svůj krátký živobyt, o pokrm a o svůj byt! Rovně pilní bratři tvoji všickni skrovné síly pojí, dělajíce pospolu zároveň svou úlohu. Vše se hbitě pohybuje, žádný v ničem nechybuje; každý sílu namáhá, a druhému pomáhá.

Malé, spojené však síly k žádoucimu vedou cíli.

Této pravdě, milé dítě, mraveněček naučí tě.

19. Klasy.

Pohleďte, milý otče, na ty krásné, přímé klasy, jak vysoko vyrostly nad jiné, které se nízko až k zemi sklánějí, pravil malý Vilém k otci na procházce

Utrhni ten vysoko se pnoucí klas a pohledni, kolik je v něm zrn! odpověděl otec.

Vilém odtrhnul klas, na všech stranách ho ohledal a omakal: ale ani jediného zrnéčka nenamakal. Ach, pravil, klas je prázdný! Otec pak jemu připomenul: Pohledniž na klas, který se kloní k zemi. Chlapec to učinil, a poznal, že klas je plný zrna.

Vidiš, doložil otec, kdo se pyšně nad jiné vypíná, obyčejně málo v hlavě mívá.

20. Bratr a sestra.

Budite tiffi a dobře se držte! Už se vrátím, uwidím, kdo byl hodnější, pravila matka k dětem, k Wojtěchu a Ludmile, než odešla na trh.

Za hodinu se vrátila a přinesla w koflíčku wiffně i řekla: Kdo byl hodnější, toho budou wiffně. Děti matku přivítaly a usmívaly se mlčky, a žádné z nich nerešlo: „Já jsem hodnější.“

Matka opakovala svou otázku; tu Wojtěch pravil: Ludmila byla hodnější; podívejte se, jak jí přibýlo na wiffwání.

Ne, maminko, Wojtěch byl hodnější; učil se po ten celý čas, a naučil se na zpaměť celou úlohu fškolní: právě mi jí celou odříkával.

Oba jste tedy rovně hodni, oba rozdělte se o wiffně! pravila matka potěšená, že má tak poslušné, a hodné děti.

21. Trpezlivost.

Stojí jabloň v širém poli, jen Bůh sám ji pěstuje; a každému, přijď kdokoli, ovoce své daruje. Žádný ale, kdo požívá, co mu jabloň podává, žádný strom ten nezalívá, žádný neokopává. Tu člověk divý přichází, palici strom stryžňuje, tvrdý kámen na ni hází: jabloň — plod mu daruje.

Tak i ty buď trpezlivý, ku každému přívětivý, a to sobě pamatuj: i zlé dobrým odplacuj!

22. Moje a tvoje.

Dítě. Natrhejte mi, otče, hrušek!

Otec. Nejsou naše.

Dítě. Však rostou na stromech u cesty.

Otec. Patří buď pánovi vedlejšího pole, anebo obci, která je saditi dala.

Dítě. Sousedův Janík včera přinesl odtud plnou kapsu hrušek, že mu pán těch stromů dovolil, aby si jich natrhal.

Otec. Ale nám toho nedovolil. Bez vědomí a povolení bráti, co jinému náleží, byloby

krásti. Ty bys také nechtěl, aby ti kdo bral, co je tvého.

Dítě. Ale což kdybych něco našel na cestě?

Otec. Také to by nebylo tvoje. Najdeš-li kdy něco, a poznáš-li aneb dovíš-li se, čím věc jest, nemeškej ji oddati, komu náleží. Nedo-
víš-li se, odevzdej věc představenému v obci nejbližší; ten pak vůbec oznámíti dá, aby se hlásil, kdo ji ztratil. Kdo však lituje z lásky k bližnímu uděláti několik těch kroků: nech na místě věc ležeti nechá; skoro se o ni zpytávat bude, kdo ji ztratil, vrátí se a bude ji hledati po cestě a zdvihne si ji sám. Kdo by ale co cizího zdvihnul a podržel, bylo by tolik jako krádež. Ano, kdyby se tajil věci najdenou, a ta pak u něho byla viděna, z ztěžka by tajič dokázal, že není zloděj, a na dobrém jménu by zajisté škodu utrpěl.

23. Nepřivlastňuj si, co není tvého!

Chudobný chlapec chodíval v létě na jahody, prodával je v blízkém městě, a peníze utržené přinášel matce své, která byla vdova. Pomáhal jí živiti se. Jednou dostal za jahody stříbrný groš; zavázal si ho do šatky a pospíchal domů:

na cestě však ztratil šatku s penízem. Radost jeho proměnila se v žalost. S pláčem obrátil se a hledal po cestě, 'co ztratil.

Nedaleko města sešel se s chlapcem pán, který vida ho uplakaného, pytal se, proč pláče? Chlapec odpověděl, že ztratil šatku. Pán vyňal z kapsy svou hedbávnou, a řekl: Podívej se, zdaliž tato je tvá? Ach není! smutně pravil chlapec; vaše je pěkná, moje byla chatrná, ale byl v ní peníz.

I také peníz tu mám, znovu řekl pán, a podával mu dukát řka: Vezmi, je-li tvůj.

Ach, není! s hořkým pláčem odpověděl chlapec; ten je žlutý, můj byl bílý — malý — stříbrný groš.

Nuže tedy, je-li pak tato šatka a tento peníz tvůj? tázal se zase pán, a vyňal z druhé kapsy šatku chlapcovu. — Jest, jest! radostně volal chlapec, a přijal ji z ruky pána který na to řekl: Zkoušel jsem tě, budeš-li mluvit pravdu. Kdybys byl řekl, že je tvá ta šatka hedbávná aneb ten zlatý peníz, bylbych poznal že jsi lhář: vidím ale, že jsi hodný chlapec. Nyní vezmi také zlatý peníz, já ho tobě daruji. Buď ale vždy tak upřímný a poctivý!

24. Stromorádi.

Z výstavného lidnatého města do dědiny přímá vede cesta; podél ní s obou stran w pořadí nasázeno štěpné stromoví; w stínu jeho pocestný se chladí, odpočine si a pohoví. S jara když stromoví stojí w květu, vůní svou nás občerstvuje, ptactvo zde se zastavuje w letu, a na větvích prozpěvuje. A když w létě ovoce tu zraje, zdá se tady býti částka ráje, jehož anděl k dětem hovoří: Přivyskejte, děti, tomu, byste neshkodily stromu; Pán Bůh sám jest jeho původce, a chce, aby nesl ovoce.

25. Nemoudrá žádost.

Povídá se o králi Mídasovi, že si žádal, aby, čeho se dotkne, zlatem bylo; i vyplnila se žádost jeho. Mídas dotknul se stolu, a stůl byl zlatý; dotknul se stolice, a stolice byla zlatá; dotknul se stěny a prahu, a celý palác byl zlatý. Mídas těšil se z toho velice.

Než po chvíli chtělo se mu jísti; vzal pokrm, a pokrm se proměnil ve zlato; chtělo se mu pít, a na místo vína zachrastily mu o zuby zlaté krůpěje. Ani pokrmu, ani nápoje nemohl

užítí; i naříkal: „O já blázen! Bůh mne potrástal, že mi dal, čeho jsem nemoudře žádal. Nyní hladem umru!“ I modlil se opět, aby od něho odňata byla ěmoc zázračná.

P ř í s l o v í.

Kdo chce čeho velmi, mnoho, nemívá nic.
— Nuznému se nedostává všeličeho, lakomci všeho.

26. Muchotravka.

Chudobná nádennice šla do lesa na houby, a vzala sedmiletou dcerku s sebou. Děvče vedlé matky pozorně po zemi pátralo. Najednou vesele poskočí, utrhne houbu, přinese ji matce a radostně zvolá: „Podívejte se, matinko, jakou jsem naša houbu! má krásně červenou kůžičku, a na ní mnoho bílých pupínků!“

„Zahoď ji!“ odpověděla matka. „Nech je sebe krásnější, přec jest houba tato jedovatá; muchotravka (muchomorka) jí říkáme!“

Casto, co se krásné zdá,
záhubu jen v sobě má.

27. Žalobnice.

Kateřina ráda žalovala na své spoluškoláčky. Jestli jí souseda sednula na šaty, žalovala; jestli jí v stisku na nohu tlapnuli, žalovala; jestli jí někdo loktem ustrčil, žalovala. Podobnými daremnými žalobami vytrhovala učitele z vyučování a radovala se, kdykoliv byl někdo pro ni kárán. Aby těm nevhodným žalobám konec učinil, posadil pan učitel Kateřinu na poslední prázdnou lavici, pravě: „Seď samotná, aby se tě nikdo nedotkl, a choď poslední ze školy, aby ti nikdo na nohu netlápнул.“

Zahanbená Kateřina seděla samotná, ale cítila, že zaslouhovala tu pokutu pro svou nedotklivost. Od té doby byla tichá, trpezlivá a přívětivá ke všem; odprošovala těch, na které byla předtím žalovávala. Dobrosrdečné spolužačky přimluvily se pak u pana učitele, aby Kateřině dovolil seděti vespolek mezi nimi.

28. Lhář.

Konrád spával dlouho a nepřicházel včas do školy, a když se ho učitel pítával, kde meškal, vymlouval se, že mu matka dala pozdě jísti.

Jednou ledaco naškrábal do své knížky, a pravil učitelovi, že mu to jeho menší bratr urobil.

Učitel mu věřil; aby se ale přesvědčil, navštívil jednou rodiče Konrádovy v den, když nebyla škola. Nikdo nebyl doma, jen Konrád seděl na posteli neoblečený a mazal něco v knížce.

„Aj Konráde, nyní vidím, že nevstáváš časně, a vidím také, kdo v tvé knize čmáruje. Tys mě oklamal.“ — Konrád se zamlčel.

Nedlouho na to přišla matka do světnice, a učitel se dověděl, že všickni domácí časně snídají, jen Konrád že se v posteli opozdívá. Od té doby učitel nevěřil Konrádovi, a ten býval častěji ve lži dopaden a potrestán. Konečně se mu nechtělo choditi do školy; doma se častěji vymlouval, že má hryzení. „Uzdram tě,“ pravil otec, a poslal do lékárny pro lék. Chtěj nechtěj musel Konrád hořký lék užití, k obědu a na večer nedostal ničeho jísti kromě pólévky. Trpěl hlad: ale hryzení pomínulo a Konrád nelhal více.

Lháři nikdo víry nedává,
každý sám sebe přelhává.

29. Posměvač.

Hynek spatřil žebráka na nohu křivého a ze svévole počal za ním pokulhávati, jakoby sám byl křivý; i předběhnul ho a před ním provozoval svou nezbednost. Ubohý mrzák to spozoroval a pravil k Hynkovi: „Zlý chlapče, ty se mi posmíváš! děkuj raději Pánu Bohu, že zdravé oudy máš, a měj se na pozoru, abys nebyl tak bídný jako já!“

Hynek ale vysmál se žebrákovi a hodil po něm kusem bláta s hromady, která vyházená ležela u otevřeného kanálu, do něhož se právě nové trouby kladly. Ano chtěl ještě přeskočiti hluboký příkop a opakovati z druhé strany svou samopašnost: ale noha se mu smekla, spadnul do jámy a zlomil si ruku a nohu. Na křik jeho sběhli se lidé a vytáhli ho: on ale zůstal do smrti mrzákem a nemoha pracovati žebřal, až ho naposledy hladem a zimou zmořeného a zmrzlého našli kdesi za plotem.

Od koho posměch pochází,
na toho o krátký čas dochází.

30. Dráteník.

Do domu znamenitého pána v Praze přicházival čas po čase dráteník; kuchařka dávala mu drátovati nádobí. Ráz našel kuchyni zamknutou. I pootevřel dvěře u světnice a ohlásil se slovy obyčejnými: „Máte-li co drátovat?“ Ale nikdo se ze vnitř neozval. I řekl sám k sobě: „Jen aby tam nebyl zloděj! Počkám tu a uvidím, kdo vyjde.“

Za chvíli pán přišel domů a počal klíčem otvírat. Dráteník připomenul, že není zavřeno, že asi před hodinou sám pootevřel jen za kličku a o práci se hlásil, a když mu žádný neodpovídal, že čekal zde, ažby někdo z domácích přišel, aby se žádný zlý člověk tam nevloudil.

„Pojď se mnou do jízby,“ řekl pán; a když byl našel všecko na svém místě, pravil k dráteníkovi: „Tys poctivý a opatrný člověk!“ a obdařil ho štědře.

S poctivostí nejdál dojdeš.

Opatrnosti nikdy nezbyvá.

31. Domov. Otčina. Národ. Říše.

D o m o v nazýváme místo, kde jsme se narodili, aneb od mladosti delší čas přebývali. **S** námi přebývají obyčejně příbuzní; a vedlé nás jsou příbytky* **s o u s e d ů**, kteří přislúchají do též **o b c e**. Milé nám zůstává místo i obydlí, kde jsme byli vychováni a vycvičeni, nech je město nebo dědina, dvůr nebo samotný domek. **D o m a** užíváme mnoho dobrého a příjemného. I staří lidé, kteří delší čas na jiných místech bývali, rádi si spomínají na domov, a po čase vracejí se domů; a nenaleznou-li svých rodičů, bratrů, sester, příbuzných a známých na živu, navštěvují hroby jejich.

Z e m ě ta, ku které patří domov náš, jest naše **o t č i n a**. V ní jsme společně se svými krajany živi, v ní se rozléhají nám milé hlasy **j a z y k a** **m a t e ř í n s k é h o**.

Lid téhož původu, jazyka a podobných obyčejů nazývá se národ. Rozličné národy bývají spojeny pod jednou panující hlavou. Země jejich k sobě přivtělené slují říše. Taková říše jest veliká vlast naše Rakouská.

32. Radosti všech.

Nenaříkej ve chudobě, že Bůh na tě zapomněl, že pozemských statků tobě a radosti odepřel. Z tohoto vonného kvítí, které kráší lučinu, nejen boháč radost cítí; ale i také ty, synu. Líbě zpívající ptáče v loubí lesa temného nezpívá jen pro boháče, ale i pro nuzného. Slunce — oko Tvůrce tvého — v modrojasném oblance usmívá se na nuzného jako na tvář bohatce. A ty krásné hvězdy zlaté, kterých nasel na nebe, nezáří jen pro bohaté, ale také pro tebe. Však i tobě, synu, dala ruka Boží země část; neboť tobě darovala živnou, krásnou, slavnou vlast.

33. Rudolf z Habsburku.

Na hradě Habsburku ve Švýcařích žil mocný hrabě Rudolf. Ráz jel na polování a

náhle uslyšel zvonek; i jel po sluchu, až přijel ku knězi, který nesl Nejsvětější Svátost. Rudolf s koně sednul a klekna Svátosti se klaněl. Když pak se kněz měl k tomu, aby přebrodil rozvodněný potok, ptal se ho Rudolf kam jde? „K těžce nemocnému“ odpověděl kněz. I hned ponuknul ho Rudolf, aby sednul na kůň a tím skoreji přinesl útěchu nemocnému. Duchovní přijal ponuknutí toto; a když se navrátil a koně hraběti odevzdával, pravil Rudolf: „Chraniž mne Bůh, abych měl více nositi se na koni, kterýž nesl Spasitele a Pána mého. Podržte ho ke službě církevní!“ — Kněz přijal ten dar. Druhý den přišel Rudolf do kláštera panenského, kdež mu vrchní předpovídala: Bůh odmění se vám za ten ušlechtilý skutek a oslaví rod váš!

Roku 1273, zvolili knížata říšská nábožného Rudolfa Habsburského za císaře. On pak uvedl celou říši v žádaný pořádek. — Syn jeho Albrecht nabyl země Rakouské a stal se pradědem našeho panujícího domu císařského.

34. Povodeň.

Zima roku 1830 byla tuhá a napadlo mnoho sněhu. V měsíci Unoru počal se náhle rozpouštět sněh, a řeky se velmi rozvodnily. Čele Moravské

pole bylo pokryto ledem a podobalo se k ledové pustině. Nižší předměstí ve Vídni zaplavila voda; kusy ledu se valily ulicemi. Obyvatelé nebyli na to připraveni: nastal veliký nedostatek potravy a zdravé vody. Chudobní lidé volali o pomoc; děti plakaly.

Nenadále u prostřed ledu a velikého proudění vod vyjel dobrotivý arcikníže Ferdinand na loďce do těch míst zaplavených, a rozesílal pomoc, kde a jakkoliv bylo potřeba. A když voda opadla, vyjel na lehkém voze na spustošené pole Moravské a tam též chudobných a nuzných slovem i skutkem potěšoval.

35. Přehlídka vojska u Verony.

Císař František Josef přehledal dne 2. Března 1852 vojsko na veliké rovině u města Verony. Za mladým Císařem Pánem jelo veliké komonstvo jenerálů a vyšších důstojníků vojenských. Kůň maršála Radeckého začal ze spínati; bezpochyby trpěti nechtěl, aby mu kdo jiný místo zastoupil; byl totiž zvyklý jezdit vždy napřed. Aby se starému slavnému vůdci nestala nehoda nějaká, slezl Císař Pán, a sám vedl za uzdu vlastního koně, a vyzval maršála aby si koně vyměnili. Císař Pán přisedl a pyšný kůň hned se utišil.

36. Vrchnost.

Nebyloby pořádku ani pokoje v domě neb v hospodářství, kde je více dětí a čeledi, kdyby každý robiti chtěl, coby se mu líbilo. Musí býti někdo, který dětem a čeládce říká, co dělati mají. Otec, matka a děti vespolek nazývají se rodina. Bůh přikazuje dětem, aby ctily rodiče a jich poslušny byly. Podobně čeládka povinna jest poslouchati hospodáře a hospodyni. Otec jest hlava rodiny.

V dědině jest více rodin pohromadě, v městě ještě více. Každá obec má svého představeného, který na pořádek veřejný hleděti má. Představení přijímají nařízení od vyšších úřadů. Zákony pro celou zemi vydává vrchnost, Země pán; nařizuje totiž, jak se každý zachovati má, aby nikomu nečinil křivdy. Jako rodiče právo mají trestati děti neposlušné: tak i vrchnost musí trestati občany, kteří přestupují zákon.

Císař Pán jest hlava celé říše. On má k ruce své rádce, úředníky a moc vojenskou, a tak udržuje pořádek a pokoj v zemi. Každý žádá býti bezpečen svým životem a zdravím, jměním a ctí. Nikdo nesmí dle své vůle zacházeti s druhým. Nespravedlivý člověk by sám svého zisku vyhledával a jinému by křivdu činil. Ustanovený soudce rozsuzuje dle zákona svády občanů.

Ozbrojená moc chrání pokoj v zemi, a brání vlast před vpádem nepřátel. Úřady a vojsko jsou všem občanům rovně potřebné a prospěšné; pročež občané nesou náklad na ně. K tomu cíli platí se daně.

Clo cestné neb mýto se vybírá na zachování pohodlných cest (hradských), mostů a plavby po vodách.

Jako se čelední otec stará o rodinu: tak podobně Zeměpán vyhledává prospěch všech svých poddaných.

Budme tedy poddáni mocnostem vyšším! buďte králi, jako nejvyššímu, buďte vojvodám, jako od něho poslaným ku pomstě zločinců a k ochraně dobrých. Dávejme, komu jsme co povinni; komu daň, tomu daň; komu clo, tomu clo; komu čest, tomu čest. K tomu nás napomínají svatí apoštolé. A sám Kristus pravil: „Dávejte, co jest císařovo, císaři, a co jest Božího, Bohu!“

37. Církev.

Ve vlasti své pozemské nepřebýváme na věky. Po smrti připravuje Bůh ctnostným lidem lepší — věčnou — vlast na nebesích. Tam se sejdou dobré děti se spravedlivými rodiči svými. Spasitel náš pravil: „V domě otce mého jest mnoho příbytků; já odcházím, abych vám připravil místo.“ — Tuto vlast nebeskou nazýváme dědictvím synů Božích, královstvím Božím. Do vlasti té blahoslavené dostane se, kdo ve

zdejší vlasti věrně zachovává přikázání Boží. Na cestu do věčnosti připravujeme se ve svaté obci neboli církvi.

Kristus Pán zřídil církev, a ustanovil apoštoly za vrchnost duchovní. Svätému Petrovi odevzdal klíče království nebeského, totiž vrchní moc v církvi; jemu pravil zvlášť a apoštolům společně: „Cokoliv svázete na zemi, bude svázáno na nebi. Cokoliv rozvázete na zemi, bude rozvázáno na nebi.“ — On vyslal apoštoly též s tou mocí, s jakou sám přišel s nebe.

Apoštolé tuto moc odevzdali svým nástupcům, biskupům. Za viditelnou nejvyšší hlavu všeobecné církve, za nástupce svätého Petra uznává církev svatá katolická Římského papeže. Jméno to znamená otce věřících.

Nejvyšší zákon v církvi křesťanské zní: „Miluj Boha nade všecko, a bližního jako sebe samého.“ Každý člověk jest náš bližní. Tím zákonem smiřuje také církev svatá všechny národy, uvá-

dějíc je pod jeden a týž nejvyšší zákon lásky. V té svaté obci jsou všechny národy rozličného původu a jazyka shromážděny v jednotu víry, a spojeny jedním svazkem lásky.

38. Svatý Cyrill a Method.

Daleko od nás při moři leží město Tessalonika. V něm kázával svatý apoštol Pavel. Obyvatelé města toho byli horliví křesťané, tak že je pochválil sám svatý apoštol. Za osm set roků potom vyslal odtud řecký císař Michael dva bratry, učené kněze, Cyrilla a Methoda do Moravy, kde panoval nábožný kníže Rastislav. Cyrill přeložil Písmo svaté a jiné kostelní knihy do řeči slovanské, které tehdáž dobře rozuměli praotcové naši. Oba svatí bratři přišli r. 862 do země Moravské, která za starodávna sahala hluboko do země Uherské až po řeku Dunaj, a kázali

tak horlivě, že se v málu letech všecek lid moravský a slovenský na víru křesťanskou obrátil.

Po smrti sv. Cyrilla r. 869. jmenován byl bratr jeho Method biskupem v těch krajinách na řece Dunaji a na Moravě.

39. Svatopluk a Bořivoj.

Kníže Moravský Svatopluk byl velmi mocný. Okolní krajiny poddaly se jemu pod ochranu; od té doby nazýval se králem. Obyčejně přebýval na Velehradě. Tam-že dal se od sv. Methoda pokřestiti také český kníže Bořivoj. I jeho manželka Ludmila přijala křest svatý. Kníže Bořivoj vystavěl pak první chrám křesťanský na Levém Hradci a druhý na hradě Pražském. Od toho času šířila se víra křesťanská po Čechách. Svatý Method umřel r. 885., a pochován jest v kostele Panny Marie na Velehradě.

40. Synové Svatoplukovi.

Svatopluk měl tři syny, kteří ho přežili. Nejstaršího z nich ustanovil za svého nástupníka, jemuž mladší měli býti poddáni. Otec napomínal všech, aby svorní byli a nedělili se od sebe. Před svou smrtí rozkázal přinést tři svázané pruty a podal svazek ten nejstaršímu synu, aby ho zlomil. Když ten toho nemohl dovésti, kázal ho potom i druhému, a konečně třetímu zlomit; ale žádnému z nich se to nepodařilo. On pak sám rozvázal pruty, dal každému jeden prut a kázal, aby ho nyní zlomil. A když to jeden po druhém beze všeho sílení byli učinili, použil tohoto příkladu a poučil jich: „Zůstanete-li spojeni ve svornosti a lásce, nepřátelé vás nikdy nepřemohou; jestliže ale pro svády a pýchu říši rozdělíte a nejstaršího bratra poslouchati nebudete, sami se zahubíte!“

Zahynula říše Svatopluka

Synů jeho nesvorností:

Země však, jimž vládla jeho ruka,

Usudkem Boží moudrosti

Sjednocené jsou již v dávném čase

Ve slavné říši Rakouské zase,

Která posud pevná jako skála

Ve všech strastech neoblomná stála:

Čím horší ji tisklo nebezpečí,

Tím se stala mocnější a větší.

41. Svatý Václav.

Nábožná kněžna česká Ludmila vychovala vnuka svého Václava ve všech ctnostech křesťanských. Vyučovati ho dala v každém dobrém umění, zvláště ale vstěpovala bázeň Boží v jemné srdce chlapečkovo.

Mládeneček velmi rád sloužíval knězi při mši svaté, a zachovala se pověst, že mladý kníže sám zaséval pšenici na chléb a tlačil víno k té svaté oběti.

Maje dvacet let vstoupil na dědičný trůn české země, zakládal školy a kostely; zvláště zvelebil chrám sv. Víta na hradě Pražském. Vdovy a sirotky chránil, nad lidem panoval mírně, a rovně laskavý byl k chudobnému i k bohatému.

Tichá a pobožná povaha Václavova nelíbila se zemanům; mrzeli se pro náklad činěný na kostely, kněžstvo a žáky, a raději byli by viděli, aby byl dělal útraty na rytířské radovánky a kratochvíle; i povzbudili proti němu mladšího bratra jeho Boleslava. Když byl Václav roku 935 o posvícení do Staré Boleslavi přijel a v noci do kostela na jitřní vyšel, přepadnul ho Boleslav, a mečem zasadil mu ránu u samých dveří chrámových; jiní dokonali skutek ukrutný.

Lid trpko oplakával smrt svatého vojvody, a počal ho ctíti jako mučovníka Páně.

42. Sv. Vojtěch a Sv. Štěpán.

Druhý Pražský biskup Vojtěch povolán byl od knížete uherského Geyzy do města Ostřihoma, aby cvičil jeho syna Vajka. I přišel svatý biskup a získal knížecího syna pro víru Kristovu, a pokřestil ho po roce v přítomnosti císaře německého Otta třetího, a dal jemu při křestu jméno Štěpán. Sám pak Štěpán hned na počátku svého panování poručil, aby zajatí otroci na svobodu byli dáni, i aby křesťanským kněžím a učitelům nikdo nepřekážel kázati slovo Boží. Tak se postaral, aby pohanský lid poznal víru Kristovu a přijal křest svatý, ba i on sám lid poučoval. Pohané povstali sice proti němu: ale Štěpán přemohl je podporou věrných křesťanů a zvláště slovenského lidu z horních krajů, jejichžto vůdcové byli Poznan a Konec. Lid slovenský o tomto boji posavád zpívá:

Stála bitka, stála za Štefana kráľa,
takej viac nebudě, kým svět světom budě.
Stála bitka, stála v tej uhorskej zemi,
bili sa junáci s pohanmi Slováci a. t. d.

Svatý Štěpán založil mnoho biskupství a vyslal do Říma k papeži Silvestru druhému opata Svato-Martinského Radlu, kterýž byl předtím společník sv. Vojtěcha a stal se později biskupem Koločským v Uhrách, a ten roku 1000 v Římě vyjednal, že byla země uherská do počtu křesťanských království přijata, a panovník uherský že byl jmenován navždy králem apoštolským. Na znamení toho daroval papež králi Štěpánovi zlatou korunu a kříž apoštolský. Posud se nazývá náš Císař Pán, jakožto nástupce sv. Štěpána, králem apoštolským.

43. Modlitby Malých.

V kostele.

Vím, že kostel jest Boží dům. Co se tu modlím, andělíček, můj strážníček, nosí k nebesům.

Bohu svému jedinému chválu vzdám, křížek udělám: čelo, ústa, prsa znamenám: † Ve jménu Otce, † i Syna Jeho, † i ducha Svatého.

Na počátku mše svaté.

Zvonem dali znamení k pobožnému modlení. Svíce na oltáři hoří, vzhůru plamen plápolá; k nebi letí mysl má, srdce mé se Bohu koří.

Gloria — Sláva.

Veselím se s anděly, s těmi posly nebeskými, a s pastýři Betlemskými klaním se Spasiteli. Zpívati veesele mohu: Sláva na výsostech Bohu! Pokoj lidem na zemi, pokoj s lidmi se všemi!

Modlitba.

Dobrotivý Bože na nebi, dej nám, čeho potřebí! Vypros nám to čistá matičko Ježíše Krista, blahoslavená Panno Maria!

Při evangelium.

Ježíši, můj Spasiteli, slovo tvé rád poslouchám, a co činiti mi velí, také vykonám.

Kredo — Věřím.

Věřím, že jest jeden Bůh, všeho Stvořitel a Hospodin; a že Kristus, Jeho Syn, spasení nám vydobyl. Věřím, že mne posvětil svou milostí Svatý Duch. Také učí svatá víra, že jen tělo naše hyne, duše sama neumírá. Pravda Boží nepomine.

Obětování.

Kněz Ti obětuje, Pane, dary požehnané! Že jsem živ a se raduji, jediné Tobě, Bože, děkuji. Ejhle, tuto radost mou měj za oběť líbeznou.

Modlitba za rodiče.

Bože, dals mi otce i matku mou. Zdravé mi je zachovej, a svou mocí udělej, nech mi dlouho živi jsou!

Sanktus — Svatý.

Zvonek zvoní a lid zpívá: Svatý, Svatý Bůh náš jest! Duše má ho také vzývá; Bohu přísluší nejvyšší čest!

Ku pozdvihování.

Jako se pastýřové při jeslách klaněli Tobě, můj Spasiteli, tak i já v té době klaním se Tobě.

I tři Králové dary Ti přinesli; kadidlo, zlato ti dali, myrhu Ti obětovali. Já Tobě modlitbu obětuji: Ty mi svou milost dej, svou rukou požehnej, nech se s tebou raduji!

Otče náš na nebesích, jméno Tvoje velebíme a Tvou svatou vůli ctíme! Vyslyš prosby dítek svých! Dej nám chleba s potřeby, a pak stánek na nebi!

Sám Syn Boží jediný, Ježíš trpěl nevinný; jak beránek tichý zavedený k oběti trpěl za světa hříchy. Lépe jest bez viny trpěti, nežli býti zlého vinným, neb činiti křivdu jiným.

Ku přijímání.

Tělo krmí chléb, vzdejší, slovo Boží duši sytí, jako manna s nebe daná, Svátost nejsvětější duším dává živobyті.

Ku požehnaní.

Než Pán Ježíš do nebe se bral, učedníkův požehnal. Křížem, znamením tím Ježíšovým, kněz lidí požehává, ochraně Boží je odevzdává.

44. Písně.

O nejsvětější svátosti.

Svatý, svatý, svatý, svatý, vždycky svatý
Ježíš Kristus s výsosti, v nejsvětější svátosti!

Chorál.

Hospodine, polituj nás,
Jesu Kriste, polituj nás,
Spasiteli všeho světa,
Spasiž nás, a uslyšiž,
Hospodine, hlasy naše!
Dej nám všem, Hospodine,
Hojnost, pokoj v naší zemi!

Kyrie eleison.

Jméno Maria.

Maria, Maria! nad slunce jasnější, nad
měsíc krásnější, nad perly vzácnější, Maria!
Budiž pozdraveno tvé přesladké jméno na
nebi, na zemi, Maria!

Maria, Maria! U Boha věčného, Otce, Syna tvého, pros za nás každý čas, Maria! nech nás neopustí v nouzi a těžkosti podle své milosti, Maria!

Maria, Maria! v poslední hodině nech jest mé jediné vzdechnutí: Ježíš a Maria! V těch slovech chcem umřít a na věčnost odjít, Ježíš, ach Ježíš. a Maria!

Prosba za dušičky.

Odpočiňte v pokoji, věrné dušičky,
Království nebeského dědičky.

Na přimluvu tvé rodičky,

Vyveď z očiště dušičky,

Kriste, dejž jim milost svou,

Nech se k tobě dostanou.

Nám pak živým tu na světě

Uděl milosti své svaté,

Bysme šťastně skonali

S nimi se tam shledali! Amen.

Oddělení druhé.

45. Zrak.

Očima vidím, mám zrak; oči jsou nástroje zraku. Zrakem rozeznáváme velikost a podobu věcí. Kuň jest veliký, červ malý, skála hrubá, písek drobný, bídlo dlouhé, palice krátká, hora vysoká, vršek nízký, studna hluboká, potok mělký, kmen tlustý, haluz tenká, tráva hustá, les (hora) řídký.

Pole se měří na dél a na šíř. Dráha v polích bývá přímá, po kopcích křivá a klikatá. Rozeznáváme čáru kolmou \perp , šikmou \diagup , vodorovnou — a vlnitou \sim ; úhel pravý \perp , ostrý \sphericalangle , tupý \sphericalangle , a kruh okrouhlý \bigcirc . Klubko jest kulaté, jablko kulovaté, válec oblý, granát hranatý.

Beze světla viděti nemůžeme. Z dálky oheň v noci lihotá; od velikého ohně bývá na

obloze červená záplava. Dřevo zapálené tlí
prvé, pak hoří, pálá a plápolá. Slunce září,
hvězdy se lihotají, měsíc bledě svítí.

Z blízka vidíme věci lépe, nežli z daleka.
Zrak náš někdy klame. Vzdálené věci vidí
se býti menší. Jedeme-li rychle na voze, zdá
se, že stromy a jiné věci vedlé cesty před námi
na zpět ubíhají. Přímá palice, pustíme-li ji do
vody zdá se býti zlomena. Máme zvětšovací a
zmenšovací skla. Zrak si kazí, kdo za šera
neb za soumraku čítá.

Dobře tomu, kdo má zdravý zrak,
slepému zaclání smutný mrak!

46. Barvy.

Světly papršlek rozráží se o hranaté sklo
na pěkné jiskrné barvy. Když podvečer při
tichém dešti zároveň svítí slunce, ukazuje se
duha na protější straně oblohy. Obyčejně se
mluvívá, že duha jest sedmibarevná; jsou však
jen tři barvy jednoduché a nesmíšené: žlutá, čer-
vená a modrá. Smíchá-li malíř barvu žlutou a
červenou, bude z toho pomerančová, ze žluté
a modré udělá zelenou, z červené a modré
purpurovou.

Med je žlutý, kaštan brunátný, muřín černý, vrabec šedý, holubice sivá, obloha modrojasná.

Vlasy bývají černé, vrané, plavé, hnědé, ryšavé, bledé (rusé), bělavé, u starců šedivé nebo bílé.

O věcech smíšené barvy říkáme, že jsou strakaté (jako straka), kropenaté (jako perlová slípka), pruhovaté (jako tigr), pěhovaté (jako hruška).

47. Poklid a hnutí.

Vidím, jestli kdo stojí, sedí, klečí, leží, aneb jestli vstává, sedá, kleká, lehá; jestli jde neb couvá, jestli kráčí, chvátá, běží; jestli kdo nohu zdvíhá, kolena sklání; jestli kdo hlavou kývá nebo kroutí, k zemi neb na stranu se chýlí; jestli kdo ruky roztahuje, skrčuje, spíná aneb křížem skládá, neb má-li již ruce roztážené, skrčené, sepiaté, křížem složené.

Živočichové všelijak se z místa na místo pohybují. Červ leze, had se plazí, žába skáče, ryba plave, pták létá, zajíc běží, kuň klusá neb cválá, žřebě po poli poskakuje.

Voda teče, ve víru se točí; vlna se valí, dřevo po vodě plyne; sněh padá.

Sluchem rozeznáváme, jestli kdo šeptá, mluví, volá, křičí. Po hlasu poznáme též, jestli dva spolu rozmlouvají, kdo z nich prosí, kdo poroučí. Rozeznáváme slabý, mírný, silný hlas. Nemluvně kvílí, pláče; děcko žvatlá, nezná mluvíti zřetelně. Zpěvák zpívá; veselý směje se, plesá, jása, výská; smutný vzdychá, lká a stýská.

Větr věje, fouká; vichřice hučí, hrom rachotí. V jeseni mlholí; v létě déšť pršívá. Pramen vře, vaří, pískem chřestí, chrčí. Potok na dole bublá; řeka na spádě ječí. Hořící dřevo praská.

Zvon veliký silně zvučí, zvonec malý cinká; zvonek ze skla slabo klinká, když naň prstem klepneme. Hodinky cvakají, lupají, tukají. Kováři kují, kladivem buchají; vůz po dlažbě drnčí, pilník po železe skřípá, řetěz chrastí, palaš po zemi břínčí. Sněh pod nohama chrupá; obutý nohou deptá, dupá, cupá.

Pěstí se tluče, prstem se klepá, rukama se tleská.

49. Hlasy zvířat.

Rozličné jsou hlasy zvířat: Pes vrčí, kňučí, štěká, kuň řehce, jelen řije, kráva bučí, osel hyká, ovce bečí, zajíc vríská, koza meká, mačka mňouká, myš piští, prase kručí a rochá, opice kvikoce, liška skolí, vlk vyje, lev řeve. Holub vrká, husa štěbetá anebo kejhá, kačice káchá, kohout kókrhá, morák huďruje, kuřátko típá, slepice kdáče, kvočka kvoká, laštovička šveholí, vrabec švihlá, hrdlička se chechtá, vrána kráká, kavka kyáká, krkavec krká, kos hvízdá, datlík tekotá, straka rapotá, zvonek zvoní, slavík klokotá, dedek dudá, kukačka kuká, výr huhlá, sova huká. Had syptí, syčí, včela bzučí, žába křehotá, čmelák vučí, cvrček cvrká, komár zvinčí, muška bzí.

50. Hlásky řeči.

V pořádku abecedním.

„A, to pěkné!“ říkávame,
když něčemu chválu dáme.

b beránek malý bečí:
nám však zabubnuje v řeči.

c mi na jazyku crká,
jako v poli cvrček cyrká.

- č** tak, jako voda větší,
padající s vrchu, ječí.
- d** se jazykem vydupne,
jako noha o zem cupne.
- ď** se o jásno vyklobne,
když na ní můj jazyk ťobne.
- é**, to nechej!“ říká máti,
chci-li nožiček si bráti.
- f** jak větr silně fouká,
ustami se ven vysouká.
- g** se na podnebí tlačí,
slepičky tak někdy kďáci.
- h** se dechem mírným pouští:
holub houká v lesné pouští.
- ch** nám silně z hrdla dychá,
bolestí nemocný vzdychá.
- i**, to pálí!“ dítě řekne,
jestli se kdy ohně dotkne.
- j** jak *i* jen slabě jíka,
jaj! si dětátko naříká.
- k** mi z krku tak huláká,
jako v poli kavka kváká.
- l** se z úst lehounko line,
jazyk-li se k jásni vine.
- m** v zamknutých ústech brumlá;
rozmrzelý medvěd mumlá.
- n** svůj průchod nosem hledá,
jako němé hlasu nedá.

ň podivně v nose fňučí,
kočka mňouká a psík kňučí.

„ó, já bídny!“ stýská sobě
ubohý v nešťastné době.

p vypískne mnohý ptáček,
písmenu **p** pozná žáček.

r mi na jazyku hrčí,
hněvivý psík také vrčí.

ř jak zřebě někdy řičí,
někdy jako křeček křičí.

s jak hádě sýpe, syčí,
že se jazyk dechu přičí.

š jak větr v houšti šumí,
listí také šepat umí.

t o jáseň klepetá,
když vyslovím ten a ta.

t vytukne malý hluk,
jak hodinky tik a tuk.

u v povětrí z temna hučí,
z hluboka když bouřka hlučí.

v jen mezi ústy věje,
jako včela vukot děje.

y široké hlásek má
jak **i** úzká litera.

z mi na jazyku zní
jako zvonku zvonění.

ž podobným zvukem zvučí,
jak chrobáček v letu bzučí.

51. Čich.

Libeznou vůni mají fiala, růže, karafiát, a jiné kvítí. Ze včelína zavání med. Ve sklepách zapáchá slanina i sýr. Luh v mydlárně ostře do nosu razí. V dílně truhlářské cítíme výpar ze smolného dříví. Plesnina páchne, mouka tučne ve vlhku, mrtvé tělo páchne, dým dusí, voda stojatá smrdí.

Není zdravo přebývatí v jizbici, kde jsou voňavé květiny; ještě nebezpečnější jest spátí ve světnicích, kde pec propouští dým. Tak se již mnoho lidí do smrti zadusilo.

52. Cit.

Částky našeho těla jsou tak uspořádány že hned cítíme, když se jich něco dotýká. Cítíme, jsou-li které věci teplé či vlažné, horké či studené. V létě bývá povětří parné, v jeseni vlhké. Rozeznáváme věci mokré a suché.

Hmatem se přesvědčiti můžeme, jestli co měkké či tvrdé, drsnaté či hladké, hrubé či hybké, tenké, končité, ostré či tupé. Nejútlejší cit máme v koncích našich prstů.

Tvrdé věci nedají se prstem stlačit. O čem víte, že je tvrdé, měkké, drsnaté, hebké, koňčité, ostré? Co se zehnouti nedá, ale raději se zlomí, nazýváme křehkým, u př. sklo, jehlu. Ohybný jest proutek; pružná je klovatina neboli gummi elastikum. Z klovatiny lopda vysoko skáče.

Hmatem také rozeznáváme, co je kulaté a co hranaté. — Jak se poznáme, je-li co těžké nebo lehké? V rukou poznáme váhu věci. Cent ma 100 liber, libra (funt) 32 loty, lot 4 kventliky. Lehčí věci plynou na vodě, nejlehčí vznášejí se v povětří.

53. Chut.

Okoušením poznáváme, jak co chutná. Sladké věci jsou: fik, hrozinka, zralé hrozny; a co ještě? Jakou chuť má cukr, jakou sůl?

Hořký jest chmel, hořká žluč. Hořká dětelina, hořký kořen, hořká tráva mají jméno své od chuti. Bylina „potměchuť“ jest hořká i sladká.

Kyselý jest ocet a nedozralé víno. Nedozralé jablko jest kyslé; trnky a jiné plané ovoce jsou trpké. Mořská voda je slaná. Nemírnému všecko jed, i sladký med. Ostrý ocet,

tučné překořeněné jídlo a pálené nápoje nejsou zdravé. Léky bývají sice odporné, jsou ale prosějné. Nemocný pozbývá chuti. Práce se nedá, která se bez chuti koná.

54. Duše.

Pět smyslův má člověk: Zrak, sluch, čich, cit a chuť. Těmi smysly vládne duše. Bez duše nemohli bysme viděti, slyšeti, číti, cítiti, chutnati, ani se hýbati.

Pozorujeme a poznáváme věci, jaké jsou, a rozeznáváme je od sebe.

Co jsme viděli a poznali, pamatujeme a rozpomínáme se na to; máme paměť.

Co cítíme a myslíme, oznamujeme jiným pomocí řeči; i rozumíme, co nám v té řeči jiní hovídají.

Poznáváme a soudíme, co jest dobrého a co zlého: i víme, že máme činiti dobré, a vystříhati se zlého. Máme rozum a svobodnou vůli. Víme také, že nic není ze sebe, a že všecko počátek má od Boha. Bůh stvořil člověka k obrazu svému a vdychnul mu duši nesmrtelnou.

55. Tělo.

Nejen podle duše i také podle těla je člověk nejznamenitější stvoření Boží.

Tělo naše složeno je ze mnoha pevných kostí, které jsou k sobě ohybnými vazbami svázané a masem a koží obložené. Celé tělo propleteno je žilami, kterými se proudí krev; ta vychází ze srdce a zase do něho se vrací. Plícemi dýcháme, a v žalúdku přijaté pokrmy zažíváme.

Tělo bez hlavy, bez rukou a noh nazýváme trupem.

56. Hlava.

Hlava jest nejvyšší část našeho těla. Vrchu hlavy říkáme temeno; čelo je z předu, týl v zadu; po stranách jsou škráně a uši, pod čelem v jámkách očí. Obočí jmenujeme řadu chloupků na obou koncích čela; chloupky ty zadržují pot, aby nevtékal do oka. Oči jsou chráněny klapkami; zavírají se, když spíme, aby do nich padati nemohl prach. Na řasy neb vlásky na klapkách muška v letu se chytá, která by nám bolest způsobila, kdyby do koutku vletěla a v něm uvázla. — Prostřední

částky obličejů jsou nos a líce, pod nimi ústa a brada. V jasnách zasazeny jsou dvě řady zubů; k nim sahá jazyk.

Učenému člověku říkáme učená hlava. Otec jest hlava rodiny. Hlava říše Rakouské jest Císař Pán; hlava církve viditelná, jest Římský Papež.

Hlavní město říše Rakouské jest Vídeň. Hlavní chrám Páně ve Vídni jest sv. Štěpána, v Ostrihomě chrám sv. Vojtěcha.

Uhlavný nepřítel jest, kdo nejvíce škodí. Co není v hlavě, bývá v nohách, to jest: nač zapomeněš, pro to musíš jíti. Svémyslný svou hlavu má. Dobrá vůle koláče jí, zlá hlavu tluče. Kde není hlavy, není řádu. Kolik hlav, tolik smyslů. Tluč hlavou v stěnu, co si vytlučěš?

Jsou též věci hlavě podobné, jako: hlava cukru, kapusty, hlava u sloupů, hlava špendlíková, klincová. Kapustná rostlina sluje hlavatice, proto že hlavatí, když roste; dostává totižto vždy větší a větší hlavu.

klouby, tři klouby má každý prst. Prsty
 mají tři klouby. Prst má tři klouby (hanky).
57. Ruce.

Ruka naše má trojí ohyb: u ramen, v loktech a u dlaní. U každé ruky máme čtyry prsty a jeden palec. Prst má tři klouby (hanky). Ruka otevřená nazývá se dlaň, zavřená pěst, sevřená hrst. Jako pravici tak i levici měli bysme rovně cvičiti. Veselý člověk rukama plešká, hořekující rukama lomí. Zaháleč mívá ruce založené. Pilnému vše od ruky jde. Kdo umí psati, píše vlastní rukou. Umělý písar má pěknou ruku.

Opice má čtyry ruky. Veverka drží ořech předníma pazourkama. Slon nosem trávu trhá.

Ruka jest nejumělejší úd člověka: dobývá potravu, dělá oděv, staví domy a věže, kopá rudy, chytá ryby a ptáky. Ruka vládne bujným koněm a řídí ohromného slona. Řemeslná, umělá, mistrovská ruka se chváli.

Zloději se říká, že má lepkavé ruce neb dlouhé prsty. Chudobný na svou ruku se živí. Ruka ruku myje. Bůh nad námi ruku drží. Není skrácena ruka Páně!

58. Nohy.

Na nohách stojíme a z místa na místo se pohybujeme. V nohách jsou kosti nejsilnější;

proč? Jiná jest noha člověčí, lví, kravská a koňská. Kůň má kopyta, kráva ratice, lev tlapy, ptáci pazoury a drápy. Nohám zajíců a jelenů polovníci říkají běhy. — Rozeznáváme velikou, malou, širokou, úzkou, útlou a tlustou nohu. Svrček nohy nazývá se nártěm, spodek chodidlem, zadek patou. Předek spodní kosti sluje holeň (hnát), zadek lýtko; výše jsou kolena, nad nimi stehna.

Kolik prstů máme na noze? Kolik kloubů má každý prst?

Která zvířata nemají ruk? a co mají na místě ruk? Jsou ptáci také čtvernozí? Která zvířata nemají noh? Co mají ryby na místě noh a křídel?

Chromý na nohu napadá. S bolesti chodí, kdo má v noze trn. Z volna se procházíme, co noha nohu mine. Váhavý nohy vleče. Rovnýma nohama příkop se přeskakuje. Husa o jedné noze stává. V nohy se dal, praví se o tom, kdo utíká. — Skoupý k almužně má lenivé nohy.

Stůl, stoličky a postel mají též nohy. Stoličky a stoly mají dřevěné podpory, které jsou podobné k nohám.

59. Zvířata čtvernohá.

Zvíře má také duši; hýbe se, kamkoli chce, vidí; slyší, ňuchá; má chuť i cit. Potravu bere hubou, která u velkých zvířat sluje tlama. Potravu zažívá v žaludku, a ta se pak proměňuje v krev a maso, aneb v jinou šťávu a měkké tělo. Zvíře roste ze sebe a bývá veliké nebo malé, jak podle rodu svého býti může.

Zvířata krotká chováme ve dvorech a domech, a nazýváme je domácimi. Domácí zvířata dávají nám mnoho užitku. Kůň a vůl tahá. Kůň a osel nosí také břemena. Od ovcí a koz máme chutné m'ěko a vlnu. Požíváme také maso hovězí, telecí, skopové, kozí a svinčí. Kůže volská a kravská, elecí i skopová vydělává se na obuv. Pes stráží dům a mačka chytá škodlivé myši.

Zvěř polná a lesná jest plachá a divoká. V našich krajinách máme parohatého jelena, štihlou laň, bojázlivého zajíce, obratnou veveřici, krotkého králíčka. I od nich dostává člověk chutného masa k jídlu; k oděvu kůže a srsti.

K loupežným čili dravým zvířatům počítáme: kunu, tchoře, lišku, vlka, ostrovida (rysa). Lev a tigr přebývají v teplých, medvěd ve studených krajinách.

Krotká zvěř živi se obyčejně bylinami, dravá požírá maso jiných.

60. Ptáci.

Pták je pěrím opatřen proti zimě, a létá pomocí křídel. Časem plchne, dostává nového pění. Zobákem bere potravu.

V domech se opatruje hyd (drůbež). Znáte-li zpěváka, který vyvolává den? A kdo kdáče a krákorá na dvoře? kdo se tam kroutí a hudruje? kdo kýhá a káchá? kdo pod střechou vrká? a kdo se honosí blysknavým krásným chvostem?

Po hlase znáte také opeřené zpěváky zahradné a polné. Kdo okolo domů švitoří? kdo švihlá? kdo v zahradách zpěvá, pěnká, hvízdá? kdo v houšti zpěvá? kdo v lese kuká, zvoní, dudá?

61. Přelétavé ptactvo.

O jeseni z krajiny naší táhnou milí ptáčkové, kteří na jaře a v létě zpěvem nás

obyeselovali. Oděníčko jejich jest letní a lehké; nemohli by snést tuhé zimy. A kdež by pak pod sněhem a ledem mohli najíti červíka, housenice neb zrněčka, kterými se živi? Odkud by vzali potravu ranní, odkud oběd, užinu a večeri?

Když tedy počnou vanouti větrové od severné strany, stěhují se také zpěvní ptáčkové naši do krajin teplejších, kde jim milý Pán Bůh připravuje stoleček; táhnou přes hory a dolů, přes potoky a řeky, ano i přes široké moře tisíc hodin daleko od nás.

Nikdo jim neukazuje cesty; sami se vydávají na daleký pout: než ale krajinu naši opustí, obletují známé příbytky, pole a zahrady, a zdají se býti smutnými; až pak mladí a staří vespolek se shromáždí a huš! odletí přeč.

Lastovice, konopky, konopásči, slavíci, pěnice, stehlíci, červenky, třasořitky, jikavci, pěnkavci, žluvy, škorcové a holubi lesní ubírají se do krajin zámořských. Mnoho jich ovšem zahyne na cestě, ale větším dílem docházejí oíle.

Až kdy zase jarní slunče hřítí u nás počne, vracejí se nazpět; lastovice vyhledá své bývalé hnízdo pod krovem, slavík své křoví a tam znovu počíná své líbezné prozpěvování.

Naopak ale cvičala a čečetka v létě přebývají v krajinách půlnočných ; k nám přilétají teprve v Říjnu, a v Březnu táhnou zase odtud.

Podobně přelétavý pták jest lednáček, jemuž říkají také rybařík, protože se rybičkami živí.

Vůbec pozorujeme, že se všickni ptáci u nás tehdy ukazují, když potravu v poli neb na sádkách najítí mohou. Jakže to ale předvádají zvířátka nerozumná? Lidé toho posud nevyskoumali: kdyby ptáci mluvití uměli, snad by nám to řekli. Myslíme ale, že jim laskavý Stvořitel to vnuknutí dal.

62. Hus a kačice.

Husi domácí chovají se hlavně pro péří. Častěji se podškubávají na prsech, na břichu a pod křídly. Jeden hus dává do roka čtvrt libry péří a dva loty pápěru. Krmívají se také na sádlo. Brka ze křídel potřebují se na péra. Husi milují čistou vodu, a rádi po rybníku plovají. Proto jsou jich prsty spojeny kožkou. Takovou blánu meziprstovou mají také jiní ptáci vodní. — Hus velmi se bojí o mláďata, a proto syčí na mimojdoucí; na pastvišti vesele kejhá, v krdle po cestě štěbetá.

Hus divoký štíhlejší jest než domácí; přebývá v zástupech po rybnících a jezerách. V Září a Říjnu stěhuje se do teplejších krajin.

Kačice mají krátké nohy, a ty jsou více na zadní částce jejich těla, a proto motavě chodí. Maso jejich jest chutné; pění kačic prý nehřeje tak jako pění husí. Kačici nepřící se žádné žrádlo; a šplouhá se i v kalužích pro potravu; neb jest velmi žravá a nenasytná.

Kačice divoké hnízdí v trstěnině, ve vrbách a v jiném proutí, a často z jedněch rybníků na jiné přelétají.

63. Bocán čili čáp.

Bocán jest útlejší nežli hus, ale má velmi vysoké nohy, dlouhý krk a zobák. Tři prsty na nohách má blanou na polo srostlé, a proto nemůže se zabořit do bahna. Pán Bůh jej stvořil tak, aby snadno lapati mohl hady, žáby, ještěrky, kobylky, myši a jiný škodlivý hmyz v kalužích a v močářinách. Za den spolýká devět i více žab. Hnízdo si staví z proutí a pažití na věžích, na stromech obrubaných, na vrchu střechy a za komínem.

V létě přebývá u nás, v Srpnu stěhuje se za moře do teplé Afriky a nejvíce do Egypta, kde naň čeká hojnost potravy na bahně, jež

zanechává po sobě rozvodněná řeka Nil, když se opět vrací do svého řečiště. K nám se navracuje bocán v měsíci Březnu. Když se rozhněvá, klapá zobákem. Vůbec jest ale krotké zvíře. Vrabcům a lastovicím přeje příbytečku v šterbinách starého hnízda svého.

Raz přikradla se mačka po tichu ke hnízdu bocánovu, aby ulovila vrabců, kteří se tam uhnízdili. Vrabčata pískaly strachem. Bocán s hořejšího hnízda pokojně se díval na mačku a pozoroval ji, jak se jen hnula; když ale skočiti chtěla na vrabčíka, klobnul ji svým zobákem tak, že se skoro omráčená svalila. Dal jí poučení, aby raději chytala myši, ptákům ale aby dala pokoj.

64. Ryby.

Ryby mají studenou krev; nedýchají plícemi, ale žábrami; a na místě noh neb křídel mají plýtky, způsobené ku plování. Přiroděné jsou supinami, které se u některých všelikými barvami lesknou.

V našich rybnících žije kaper, štika, karas, lín, okoun; v potokách pstruh a malé mřeny; v řekách také úhoř, hrča (sumec), hlavatka (losos).

Nakládáné k nám přivážejí z pomoršských krajín sledě (herinky) a sušené tresky (štokfiše).

65. Hmyz.

Za hmyz se pokládají: chrobáci, housenice, červi, včely, mušky, komáři, moli, škvoři, mravci, motýli, kobylky čili sásky, chrousti a žížaly všelikého druhu.

Ale nač jsou na světě škodliví živočichové? — Nechtějme se mýliti a neprohřešujeme se proti moudrosti Boží! Není všecko jen pro člověka. Pán Bůh opatruje také jiná stvoření. Větší díl hmyzu je potravou ptákům. Červíci hedvábní a včely jsou však i také lidem užiteční. Pijavic potřebujeme v nemocech, když má někdo krev zapálenou.

Včela a mravček buď také vám, dítky, za příklad neunavené a stálé pilnosti.

(Čítá se povídka o včele, a povídka 18. o mravci č. mraveci.)

66. Čmel a včela.

Bylo jaro a jasný den, včelky z klátu letěly ven; s květu na květ sedaly a pilně med hledaly. Náhle něco zahučelo, nedaleko zábručelo; — hluče přiletěl medojedný čmel, a do hádky hned se dal, včeličkám se vysmíval: „Hej, včeličky, jak se máte? Vychudlé jste! jíte-li jed? Kam-že kasi svůj dáváte

pracně udělaný med?“ Včelka jedna se zasta ví, čmelíkovi odpoví: „Ovšem že vy, čmeli, o mnoho jste tlustější a proto také bujnější, než my, malé včely: ale, páni strýcové, jste vy břichopáskové, zvyklí sami všecko snísti! To však nedělá vám čest. Lidem přáti, méně jísti, obyčej to včelek jest.“ — Po ní čmel zahovoří: „Blázen, kdo se tak moří! Med i vosk lidem-li dáte, cožtě samy z práce máte?“ — Nato dobrá včela tak odpověděla: „Rádost jistě velkou máme, když té naší práce nemocným poskytující, ke zdraví jim pomáháme; v kostele těž ke chvále Boží vosková svíce pěkně hoří!“ — Tomu čmel se bujně smál a včeliček ptal se dál: „A kdo vám dá v zimě žráti, když nemůžete ven se bráti?“ — Nato praví sobcovi včelička čmelíkovi: „Kdo jinému také přeje, toho druzí neopustí; i nech cokoliv se děje, Bůh naň bídy nedopustí.“ — Včelkou zahanbený čmel bruče dále odlétěl. — Včely měly medu dosti, vosku také do hojnosti; každý klát užitku dal, hospodář se radoval. — Po příhodě této přišlo druhé léto; bylo velmi deštivo, mhlavo a mrazivo. Pracovité včely málo který den sotva mohly ven, málo medu měly. — Hospodář to dobře věděl, pročež pomoci jim hleděl; zarmoucené dělničky po-

těšoval včeličky: „Málo medu, málo máte, nyní já vám medu dám; vy mi ho zas jindy dáte, až ho nebudu mít sám.“ Tak byly včelky opatřeny, od hladu v zimě ochráněny. Ale co si počal asi čmelík v ony smutné časy? Hladu velmi mnoho snášel; nikdo jíst mu nepřinášel; zchudnul-tě a oslábnul, až konečně zahynul.

67. Kocourek a veverice.

Kdysi v dobré hodině našel Mourek, mladičký kocourek, ořech v škrupině. K mlsání hotový hryzne do škrupiny, a hned ořech odhodí, a to zlostně prohodí: „Ej, to hořké jako jed! to se mi nehodí za oběd.“ — Po rozmrzelém kocourku ořech našla veverka, a ta čiperka hned ho bere do pazourku, hryzá, supinu loupá, kousá do škrupiny, až to chroupá. „Co to? Kámen? Kámen těžší bývá. Či ten tvrdý výlupek ještě něco v sobě skrývá? A to snad mi bude vděk. Lehký jest a zdá se dutý býti. Mám se dáti odstrašiti hořkou supinou a tvrdou škrupinou? K čemu-že mám zoubek zdravý? Co v něm vězí, zkusím na krátce: s chutí dám se do práce!“ — Veselo to veverice praví, louskne, opět louskne, a hle, chutné jádérko vylouskne. — Kdo byl moudřejší, a kdo lenivější?

68. Borový stromeček.

Borový stromek v zeleném háji v Lednu i v Maji od hlavy do paty z jehličí měl šaty. Na ně si častěji stěžoval; raz ale hlasitě žaloval: „Všickni moji sousedé mají listí zelené, hebounce uhlazené: já jen mám jehly pichlavé a špendlíky žlutavé; každý se mě bojí. Bodej by zejtra ráno listí zlaté bylo mi dáno!“

Na noc usne stromeček a požívá spáneček. A hle, ráno stal se div; přebohaté listí zlaté staví stromek na odiv. Vesele výská, vesele jása, a po háji pyšně hlásá: „Včil se mi, sousedé, nevyrovnáte; vy jen sprosté listí máte: já mám přebohaté šaty zlaté!“

Zapadá slunce za horami, žebrák se běře huštinami; vřece má veliké v zadu, napřed fousatou bradu. Vida zlato, se zasměje; nekupuje, olupuje. Darmo stromek prosí, jeho neuprosí: žebrák nedbá nato, do vřec-ka schová zlato, a zbohatlý nenadále s vřec-kem běře se dále.

Stromeček se do pláče dá, srdce mu žalem usedá: „Ach“, praví, „včil se stydím,

dočela holý sám se vidím. Bodej by jen zejtra ráno listí skleněné bylo mi dáno!“

Na noc usně stromeček a požívá spánek. A hle ráno stal se div; stromek staví ná odív listí skleněné, krásně barvené, na sebe se dívá, jiným stromkům se vysmívá, a po háji dává hlas: „Aj kdo z vás šaty má jako já, pěkné skleněné, krásně barvené!“

Dokud sluněčko svítí jasně, stromek skvěje se překrásně; než nastojte, větr nastane, přes horu zavane, jako blesk a hrom přiletí tam kde se pyšní skleněný strom, a hned listí skleněné v travě leží rozdrcené.

Stromek se do pláče dá, srdce mu žalem usedá: „Ach,“ praví, „teď se stydím, celý porouchaný sám se vidím. Bodej by jen zejtra ráno listí hybčejší bylo mi dáno!“

V noci stromeček vyspává, ráno časněji povstává, a hned oči smutné čistí; dostal zelené, heboučké listí. Znovu pouští hlas, vychlubeje se zas: „Hledte, všem se vám nyní vyrovnám; jako vy mám listí zelené, hebounce uhlažené!“

Jedva to dopoví stromeček borový, koza přichází bradatá, a s ní jdou kvárná kůzlata. Kolem stromku se zastaví, a heboučké listí schrupají.

„Ach nemoudrá byla žádost má! nechci již bohatého listí zlatého, ani skleněného, ani barveného, ani heboučkého zeleného: nechť mi jen zas jehličí se zelená!“

Smutno stromkovo usnutí, smutno bylo i procítnutí. Když ale ve dne se na sebe podívá, vesele poznovu se usmívá.

V háji slyšeti hlasitý smích, stromeček ale zůstal tich. Víc se už nechlubil, slova nepromluvil.

Proč ale v háji stromy se smály, jenž tam na blízku stály? Podivnou mocí stromeček v noci od hlavy do paty dostal zas nové šaty. Jaké pak asi? Opět z jehličí; a ty nosí na věčné časy. A kdo tomu nevěří, nech si cestu naměří do háječku; najde tam samé jedličí na borečku.

69. Bezzubá mačka a slepý pes.

„Naše stará mačka není k ničemu; všady plno mýší, a ona si jich nevšímá. Utopím ji!“ pravil soused Dolan. Ale manželka jeho se přimlouvala: „Nechej jí na živu!“ „Jak ji postihnu, utopím ji,“ opakoval hněvivý hospodář a vyšel na pole. Mačka jakoby byla rozuměla, co mluvil, smutně vylezla zpod lůžka a když Dolanova odevřela dvěře, vyšla

ze světlice a venku žalostně zamňoukla. Hospodyně ji politovala: „Ubohé zvíře!“

U Hořejších měli starého psa; ale pan Hořejší pravil: „Náš pes je slepý a hluchý; štěká, když není potřebí, a ticho leží, kdy by štěkati měl. Oběsím ho!“ — Paní Hořejší se přimlouvala: „Neciň toho! sloužil nám dlouho!“ — „Oběsím ho, jak mile ho chytím!“ pravil Hořejší a vyšel z domu. Pes ležel v koutě pod lavicí a jakoby byl vyrozuměl, co pan Hořejší učiniti chtěl, vstal a zakňučel; a když paní Hořejší otevřela dvěře, utekl ven.

V lese střetli se Dolanovic kočka a Hořejších pes. Nebývali prvé spolu přátelé: ale v lese bylo jinak. Posadili se oba u jalovce a stěžovali si na nevděčné lidi.

Mačka naříkala: „Pět roků chytala jsem myši, a ochraňovala ode škody stodolu, sýpareň, sklep, pivnici a kuchyni. Nebylo koutečka, kde bych nebyla prolezla třikráte za den a noc. Ani myšiny nebylo cítiti u nás. I v posledním času, když mi zuby do jednoho vypadaly, myši bály se mne a utíkaly, kdekoli mne zahlédly. Až doposavád jsem byla v domě užitečná, a nebylo pravda, co mi naši domácí vyčítali, že

jsem darmožroutem. Od nějakého času nepřáli mi, ani toho, co už nikomu šložití nemůže, ani oblíbení misek, a dnes dokonce chtěl hospodář mě utopiti. Hospodářka se sice za mně přimlouvala: ale slovo její neutišilo hněv lakomého muže. Pro štěstí nespátril mne ukrutný člověk: sice jinak bylo by bývalo po mně! Z milosrdenství jen odevřela mi hospodářka dvěře a já zaběhla sem do lesa, kde zahynu hladem!

Ještě delší a smutnější bylo nařikání psa: „Dlouho bych musel vypravovati, kdybych ti měl pověděti všecko, co jsem já za svého života zkusil a strpěl. Tys alespoň užila tepla v tuhé zimě: já ubohý sotva kdy jsem pod krov přišel! Na jaře jsem husy honil, aby neplenily osení, v létě jsem na poli mandele (kříže) stražil, v jeseni zahradu, v zimě dvůr. Jakého to bývalo běhání a unavení! A za všecko se mi dostalo ve všední den bídné stravy, v neděli odhozených kostí! V širém poli trápila mně žízeň, jazyk můj prahnul, k vodě bylo daleko, a kdykoliv jsem dále někam odběhnul, abych se napil, dali mně ran, proto že prý jsem se toulal. Často jsem na mezi trávu hryzal a jednou, když nedaleko vyskočil mladý zajíček,

myslíl jsem, že bych si mohl na něm zahnatí hlad: ale tréšt byl v zápětí; polovník postřelil mne a já půl léta pořád kulhál. A jaké bylo nebezpečnství v zimě! Náš dvůr leží u lesa, z kterého vycházejí lišky a hledí, jakby se dostaly do kuřince. Bedlival jsem celé noci a často s lišákem notně jsem se porval. Jindy chtěli cizí lidé přelézti do našeho dvora, i hodili mi kus líbezně vonící pečenky; já se toho pokušení ani nedotknul a pořád jsem štěkal, až byla čeled' vzhůru a zahнала zloděje. Stálým bedlením vyhleděl jsem si oči v noční mráкотě, i štěkával jsem od té doby, jakmile se co zašustlo: hospodář mne zbil, že prý jsem ho nadarmo ze spání vyvolal. A když po druhé od strany sousedovy zloděj se nám do komory dostal, byl jsem také bit, že prý jsem neštěkal! A nyní měl jsem uškrcen býti, že jsem oslepnul! Ó těch lidí nemilosrdných, kteří zapomínají na minulé dobré a věrné služby!“

70. Co jest bájka?

„Divná věc, zde čítáme, že mluvili kocourek, veverka, pes, kočka, ba i borový stromeček! To není pravda! Kdo' že slyšel kdy mluviti zvířata anebo stromy!“

Tak snadno řekne někdo z vás mladých čtenářů. Ovšem jest to jen vymyšlená povídka neboli bájka, když se vypravuje o zvířatech, že hovořily: ale to se děje jen v podobenství.

Zvířata mají rozličné spůsoby a vlastnosti. Práví se: Mačka jest maškrtná, veverice obratná, veselá, medvěd mrzutý a lenivý, kůň bujný, pes věrný a opatrný, liška chytrá, vlk žravý, zajíc bojazlivý, ovce tichá. Zvířata nemohou býti jinačími. Lidé ale mají rozum; ke zlému nikdo jich nutiti nemůže: a předce se někdy nemoudře a neslušně chovají. O lidech mluví se ve příslovích: Chodí jako ovce a kole jako beran. Má zaječí srdce. Bude z něho hospodář, co z capa zahradník.

Dobrá bájka podobná jest k ořechu; jako v supině a škrupině má v sobě zavřené jádro pravdy — moudré naučení.

Čemu nás učí bájka a kocourku o veveriči? Kteří lidé jsou podobni borovému stromečku? Jak se zachoval hospodář ke svému věrnému starému psu?

Ještě většího hříchu se dopouští ten, kdo nad věrnými služebníky v starosti jejich smilovati se nechce.

71. Rostliny.

Rostliny nemohou se tak pohybovati jako zvířata. Ze země a z povětří berou svou potravu a rostou. Největší rostliny jsou stromy.

Stromy rostou ze semena. Semeno v zemi kleje a pouští kořeny; vzhůru vyžene peň (kmen) a rozděljuje se pak na větve a haluze; ty mají pupence, a z pupenců vypučí listí a květ; z květu se nasazuje ovoce, které opět dává semeno.

Ovocné stromy jadernaté jsou: jabloně, hrušky; kostkovité: třešně, višně, slivy, turanče, břeškně (broskve).

Keř jest menší než strom; vyrůstá v hustějších prutech od kořene. Ke křovinám počítá se réva (víno), revis (rybís), egreš (angrešt), léskovec.

Lesné stromy dávají nam palivo a dřevo na stavění (stavivo), jako dub, buk, javor, sosna, jedle, smrek, břéza, topol, olše (jelše) břest (jilm) a jiné.

Menší rostliny jmenujeme vůbec byliny.

Mnohé dávají výborné léky; některé jsou jedovaté: ale i ty bývají připravovány v lékárnách, a pomáhají v nebezpečných nemocích.

V zahradách sázíme zeleninu: mrkev, červenou řepu, kel, špenát, celer, cibuli, česnek, uharky (okurky), dýně, salát, kapustu, zelí, křen.

Lidem potravu nejvíce poskytuje obilí. Zrno obilné vyháň ze sebe sloupek a stéblo s klasem, a klas chová v sobě mnoho nových zrněk. — Víte-li jmenovati ten dar Boží, z kterého se dělá chléb? a z čeho se pekou koláče a lité dolky? z čeho se vaří pivo? a který jest koňům nejmilejší obrok?

Dobré vařivo jest hrách, šošovice a fazule.

Ku potěšení svému sázíme také květiny: fialy, macešky, sléz, narcisky, tulipány, růže, lilia.

Milé jest nám také polné a lučné kvítí: charpa, mateřina důška, zvonečky, konvalinka, potočník čili nezabudka.

72. Nerosty.

Ze země kopáme hlínu, písek, vápno, kamení, rudy, sůl, sírku (siru), uhlí a jiné kopařiny. Co z těch věcí potřebujeme na stavení? Co na palivo?

Rudy se v ohni rozpouštějí; a že se kovati dají, nazýváme je kovy. Z kovů jsou nejvzácnější: zlato, stříbro a platina (bílé zlato); méně vzácné jsou: železo, měď, cín, olovo, živé stříbro (rtuť).

Z čeho kováč robí motyky, lopaty, klady, sekery, radlice, ráfy na kola, a t. d. Který kov tedy nejvíce nám je k potřebě a k užitku? Z jakých kovů se razí peníze?

73. Krajiny. Díly světa. Moře. Řeky.

Vycházíte někdy s rodiči neb přáteli svými z místa, kde jste se narodili. Přijdete-li na vyšší kopec, ohledněte se vůkol, a pozorujte, co všechno spatříte: roviny, pole, doliny, louky, lesy, kopce a v dalekosti i vysoké hory. Tu i tam viděti dvory, dědiny a někde i města; a ty dvory, dědiny a města mají svá jména. Tak poznáte okolí svého domova.

Půjdete-li dále, projdete celý kraj, a kdybyste ještě dále přes hory a doly se dali, projdete celou krajinu, a přijdete zase do jiné krajiny, až do cizí země. Na konci přijdete k moři, k té vodě velmi dlouhé a široké, do které teče voda ze všech pramenův, potokův a řek.

Moře obchází všechny díly světa: Evropu, Asii, Afriku, Ameriku i Austrálii; částky jeho mají rozličná jména.

Z říše Rakouské teče do Černého moře veliká řeka Dunaj a řeka Dněster; do moře Slovenska první čítanka a mluvnice. 6

Adriatického Páda a Dyže; do moře Severného Labe, do moře Baltického Odra a Visla.

Do Dunaje tekou řeky: Morava, Váh, Hron, Tisa s Marošem s jedné a Rába, Drava i Sava s druhé strany.

74. Části Rakouské říše.

Hlavní město říše Rakouské jest Vídeň. Tam přebývá Císař Pán a nejvyšší úřadové jeho. Okolo Vídně leží Dolní Rakousy; k východu Uhry (hlavní město Budín a Pešť) a Sedmíhrady (hlavní město Sibín); na západ Horní Rakousy (hlavní město Linec) a Tyroly (hlavní město Inšpruk).

K straně půlnoční: Čechy (hlavní město Praha), Morava (hlavní město Brno), Slezsko (hlavní město Opava), Krakovsko (hlavní město Krakov), Halič (hlavní město Lvov), Bukovina (hlavní město Černovice.)

Ku straně polední (jižné): Lombardie (hlavní město Milán), Benátsko (hlavní město Benátky), Korutany (hlavní město Celovec), Krajinsko (hlavní město Lublaň), Štyrsko (hlavní město Hradec), Pomorí (hlavní město Terst), Dalmácie (hlavní město Zader),

Charvaty (hlavní město Záhřeb), Slavonsko (hlavní město Osek), Vojvodství Srbské s Banátem Temešským (hlavní město Temešvár) a Hranice vojenská.

Na jižné straně táhnou se vysoké hory Alpy, po severné straně krajiny uherské jsou hory Tatry.

75. Den a noc.

Noc a den stále po sobě jdou. Den jest světlý, noc tmavá. Milé jest podívání na východ slunce. Nejprve se šerí, z ponenáhla svítá; jasná záře ohlašuje příchod slunce, které potom jako ohnivá kule na oblohu pořád výše a výše vystupuje.

Mrak zaslání slunci; a když větr oblaky přehání, stín běhá po polích. Každá neprůhledná hmota nechává za sebou stín. Mezi jitem (ránem) a večerem jest poledne. Kdy za dne stín bývá nejkratší, kdy nejdelší?

Při západu slunce bývá někdy červená záře; konce oblaků vypadají v tu chvíli jakoby zlatem byly obroubené. Jak mile zajde slunce, ubývá světla denního; smráká, tmí se; po večeru nastává noc. Po práci lidé odpočívají. Pokoj a spání jich posilňuje.

I jiní živočichové spí. Jen loupežná zvěř opouští nočně brlohy své a vychází na loupež. K těm podobní jsou lidé zlí, kteří vycházejí času nočního, aby se do příbytků lidských vbili a kradli. Bodej by raději ve dne poctivě pracovali! bodej by přemýšleli, jak zvelebiti řemesla neb živnosti své!

Jako tiché v poli ovečky, po nebi se pasou hvězdičky; jako pastýř měsíček je vodi. Jedna druhé nepřekáží, jedna druhou neuráží, každá po své cestě chodí. Zdali ke hvězdám vy se podobáte? zdaž vy, žáci, o pořádek dbáte?

76. Jaro.

V měsíci Březnu počíná jaro. Tehdy slunce vychází o šesté hodině ráno a zapadá v tu jistou hodinu na večer. Den a noc sobě jsou rovny, což se nazývá rovnodennost. Slunce hřeje, mrazy z ponenáhla přestávají; tráva a oziminy se zelenati počínají. Fiala a jiné kvítky jarné zakvítají. Stromy dostávají mizgu, haluzky pupeny, a v Květnu rozvíjejí se v listí a v květ. Skřiváci první vyletují k obloze a obveselují lid srdečným prozpěvováním. Přelétaví ptáci se vracejí, hnízda dělají a nesou vajíčka

z kterých se léhnou mladí ptáčkové. Na lukách, na polích a v zahradách lidé pracovati počínají. Louky se očisťují, krtičí kopky se rozhrabují. Oráč orá, rozsévač zasévá jarnou rež a žito, ječmen, oves, hrách. Zahradník vysazuje stromy, a z pařeníšť na záhony přesazuje všelijaké zeliny. Včelař přehlédá včelky a otvírá jim klát. Po řekách ledu sproštěných plaví se dřevo v polenech a pltích. Kamkoli popatříš, všecko se hýbe v osožné robotě.

(Po tomto čítání žákové se učí zpívati píseň májovou 84.)

77. Léto.

Léto počíná dvacátým prvním dnem měsíce Cervna. Den tento jest nejdelší, noc jeho nejkratší. Dozralá první tráva lučná se kosí na seno. Přivalné deště o svatém Janu Křstiteli posilňují novou travu, která slove o t a v a. Klasy obilné se nalévají a zrající Kosci přiklepávají kosy a srpy, a kosí. neb žnou dozralé obilí, ženci svazují je do snopův, kladou do křížů, a rolník požehnanou úrodu odváží do stodoly vyprázdňené. Po strniskách pasou se stáda dobytka, a množství hus keyhá samou radostí, že se dočkalo klasův.

O žatvě praví se, že jest ruka Boží otevřena; chudobným, kteří pracovati nemohou, dobrý rolník daruje snop z požehnání Božího.

K občerstvení člověka dozrává již ovoce letné: třešně, višně, turaňce, jahody, ranné hrušky i jablka a houby.

78. Jeseň.

I jeseň má své dary. V měsíci Září obírá se ovoce zimní, na vinohradech sbírají hrozny a vytlačejí víno. S polí se klidí řepa, hlavaté zelí a kopou zemčata. Z lesů se vozí zásoba dřeva na zimu. Rolník zasévá pšenici a žito. Pro rozdíl od obilí, které proto, že se na jaře seje, jmenujeme jařka neb jařina, říkáme jesennému osení ozimina; tato dozrává teprvé roku následujícího.

Za starodávna zapalovali také strniska; odtud pochází jméno úhor, jakoby řekl: uhořelé pole. Znamenali tehdaž, že se tím pole posilňuje. Za vlhkého počasí dávají hospodáři popel házetí na mladou dětelinu, která z toho potom bujně roste.

79. Zima.

O vanecech počíná zima, a trvá až do jara následujícího roku. Jako noci na počátku léta, tak dni na počátku zimy jsou nejkratšími. Slunce

neskoro vychází a časně zapadá. Povětrí obyčejně jest studené. Voda zamrzá; místo deště padá s oblaků sněh a pokrývá střechy, pole a cesty. Za jasných a mrazivých dnův obalí se stromoví padlým mrazem čili jíním, které se na slunci pěkně leskne a v duhových barvách mění, jakoby skleněné bylo. Jíní je vlastně zmrzlá rosa. Skleněné tabule na oblokách potahují se podobným ledem; teplé páry ve světnici srážejí se o studené sklo a proměňují se v pěkné ledovité obrázky všelijakých nevidaných l ylin a listů. Tkáči móru a damašku spatřují někdy na zamrzlých oknech pěknější vzorky, než by je sami dovedli vykresliti a do hedvábné látky vetkati. Takové jsou zimní květiny, které vznikají z ledu, když jiné svadlé a skřehlé kvítka jako v hrobě leží pod sněhem.

Když noc jest nejdelší, slavíme památku narození Pána našeho Ježíše Krista čili vánoce. V chrámech se zpívá radostná píseň: „Narodil se Kristus Pán, veselme se! Z růže kvítek vykvět nám, radujme se!“ a. t. d.

V zimě odpočívá země a ze sna svého probuzuje se teprve, když Stvořitel jarnému větru vátí dává. Probuzení to na jaře podobno jest k našemu budoucímu vzkříšení z mrtvých. Nábožní naši předkové zpívali o velikonoci „Vše obživlo stvoření skrze Páně vzkříšení!“

80. Čas.

Do roka počítáme 365 dní. Přestupný rok, totiž každý čtvrtý, má o den více. Den má 24 hodin, hodina 60 minut. Ze slabikáře víme, kolik dní se čítá do týdne. Umíme také jmenovati dni a měsíce, jak po sobě následují. Březen, Duben a Květen jsou měsíce jarné; Červen, Cervenec a Srpen letné; Zář, Říjen a Listopad jesenné; Prosinec, Leden a Únor zimné.

V kterém měsíci jsou vánoce? Kterým dnem počíná se nový rok?

V kalendářích jsou všechny dni celého roku zaznamenány. Na každý den připadá památka některého svatého.

Lidé vymysleli všelijaké nástroje k měření času. Známe hodiny stojací, visací, opakovací, bicí, věžové a váčkové hodinky. Nač na ciferníku jsou ručičky čili rafiky? —

Živobytlí věka netrvá vždy rovně dlouho. Umírají děti, chlapani, šuhajci, muži i starci. Věk náš jest buď kratší buď delší. Nevíme, kdy nás Bůh povolá na věčnost. Připravujme se na tu cestu do života věčného!

Čas netravme zahálkou!

Zjitra, zjitra, neříkejme:

dnes, co možno, vykonejme!

81. Píseň ranní.

Bůh nám stvořil slunce krásné, světu dal to světlo jasné; i mně dává dost radostí, když splním své povinnosti. Po tmě noční nastal den, občerstvil mne tichý sen. Od nehody Bůh svou mocí ochránil mne této noci; vesel jsem a zdrav se cítím, proto s celým živobytím Bohu se obětuji, díky jemu věnuji.

P ř í s l o v í.

*S Bohem činme počátek, bude dobrý pořádek. Bez Boha něco dobrého činiti nemožno. Boha vzývej, a ruce přidej! Kdo ráno vstává, Bůh mu požehnává.

82. Večerní.

(Času letního.)

Slunko již zachází, rosu večer sází na trávy a květiny; od kaply klekání malý zvon vyzvání a volá do dědiny. S pole po své práci čeleď již se vrací. I modlí se po tichu andělské to zvěstování, a po denním unování cítí v srdci útěchu.

K Bohu volám a Hospodin spasena učiní mne. U večer, ráno, též o poledni ohlašovati se budu: a vyslyší hlas můj. Žalm 54,

83. Holubice.

Sotva bílý den zasvítá, holubice v polích lítá; a již v ranní době hledá pokrm sobě. A když najde tam zrnéčko, zaplesá její srdéčko. Mine hodina, nezapomíná holubice matka na svá holubátka. Prázdná domů nepřiletí; pokrm nese pro své děti. Děti čekají a zavrkají, když se jejich máti nazpět domů vrátí.

Více nežli holubinka stará se o mne, matinka; práce nešetří, i když jsem větší, miluje mne stále: to jí buď ku chvále!

84. Píseň májová.

Zas slunéčko teplé hřeje, zas na nás se s nebe směje, a po dlouhém spánku všecko zas okřeje. Vítej, máji, vítej, jasně nam zasvítej!

Vítej modrá fialinko, libovonná ty květin-ko, a pod hájem vítej, pěkná konvalinko! Vítej máji, vítej, věnce nám uplítej!

Kdy tak libě, jako v máji, zpívá ptactvo v stinném háji? Tu hned každému se zdá o samém ráji. Vítej máji, vítej, dlouho nám zakvítej!

85. Pasáčka.

Paste se housata, roste vám travička;
roste vám, přiroste, spadne-li rosička. Hudě
hej, hejhej, hejsa, hej!

Do žita, pšenice na škodu nechodte, hou-
sátek maličkých husy tam nevodte. Hudě hej,
hejhej, hejsa, hej!

Neposlechnete-li, pozdvihnu metličku, po-
šlehám, potrestám maškrtnou hubičku. Hudě
hej, hejhej, hejsa, hej!

V louži se nebrouzdej, housátko žlutoučké,
umyj se v potoce, a budeš běloučké. Hudě
hej, hejhej, hejsa, hej!

Umytá, pěknounká budeš pak husička, a k
duhu půjde ti zelená travička. Hudě hej,
hejhej, hejsa, hej!

V zimě pochválíme tvoje bílé péří, a ty
dáš nám také pečenku k večeři. Hudě hej,
hejhej, hejsa, hej!

Paste se housata: až se napasete, pořá-
dkem za sebou k domovu půjdete. Hudě, hej,
hejhej, hejsa, hej!

Housátka, husičky, děláte štěbety, ne-
nadělejte jen na sebe klevety! Hudě hej,
hejhej, hejsa, hej!

86. Hra na vojáky.

Tluče bubeníček, tluče na buben, a svolává chlapce: Chlapci, pojdte ven! zahrajme si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Vezměte své tašky a své flintice, připněte si k boku ostré šavlice! Zahrajme si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Do řady se stavme, malí vojáci, i budeme někdy hodní jonáci! Zahrajme si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Tam je břeh u cesty jako pevný hrad, toho obdržíme beze všech útrat! Zahrajme si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Tam stojí bodláčí: Hej na ně dolů! To my posekáme: Všem hlava dolů! Zahrajme si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Utíká zajíček, má před námi strach; běžet ho necháme, uspoříme prach. Zahrajme si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Sedě teď na kopci stříhá ušima, snad se nám vysmívá ta čtveračina? Zahrajme si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

My ho potrestáme, neuteče zdráv; na zajíce střelme: Pif a puf a paf! Zahrajme si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

Zahnali jsme svého již nepřítele: vítězně se vraťme domů po dole! Zahrajme si na vojáky, máme flinty a bodáky! Hola, hura, hej, nikdo nemeškej!

87. Prísloví.

Počátek moudrosti bázeň Boží.

Kdo se Boha bojí, pevně stojí.

Proti Bohu nic nemohu.

Bůh rozum lidský převyšuje.

Co není z Boha, nepotrvá.

Bůh je vysoko a vidí daleko.

Chudobnému Bůh není chudobný.

Cvičení a zkušené dáva umění.

Člověk se nikdy nepřeučí.

Kdo chce mnoho, nemá nic.

Kdo chceš chleba, pracuj, co je třeba.
Kdo dělá, vydělá. — Kdo robí, vyrobí.

Lenivá ruka — holé neštěstí.

Dobry počátek — polovice práce.

Práce kvapná nebývá platná.

Mladí ležáci — staří žebráci.

Kdes nepoložil, neber.

Lepší jest dáti nežli bráti.

Přej a bude ti přáno.

Kdo ze svého uděluje,
tomu Pán Bůh naděluje.

Proti své krvi bojuje,
kdo svou vlast nemiluje.

Kdo se za svůj jazyk stydí,
hoden potupy všech lidí.

Lepší: Varuj se! nežli: Neboj se!

Kde není kázně, tam není bázně.

Mladý lhář, starý zloděj.

Ohně nemožná upáliti,
vody utopiti, pravdě zahynouti.

Jaký rozum, taká řeč.

Kdo snům věří, stín lapá.

Kdo jinému jámu kopá, sám do ní
padá.

Poctivost trvá na věčnost.

Buď ctnostný, i budeš šťastný!

88. Hádanky.

Na jakém — brusu nože nebrousíme?

Které — máry vidíváme lítati?

Jaké — hádky děti rády poslouchají?

Jaký — kos roste z kořene?

Jaká — rána poletuje?

Za sto roků kolik udělá vrabec kroků?

Pěkný jsem panáček, strakatý mám fráček,
udatně vždy bojuji, nepříteli vzdoruji. Nosem
statečně se bráním, až do krve ráním. Posel
nejsem, jiných vodím; s ostrohami pěšky cho-
dím. Hřeben pěkný mám, sám se nečesám.
Stoje spím, s ponocným bedlím, po nich také
zpívám a lidi budívám, nový den ohlašuji.
Hádej, jak se jmenuji?

Beznohý jsem, a pomalu na strom vylezu
i na skálu; ačkoliv dva růžky mám, však ni-
koho netrkám; jsou měkkounké a hebounké, na
nich visí oči mé, kdy koli chci, schovám je. Co
jsem, tobě zvěstuji: Já jsem domkář malý, do-
mek mám ze skály a v něm přebývám; lezu-li
jen ledakam, nosím ho na zádech; víš-li o
mých spádech, řekni, jak se jmenuji?

Ctyry nohy, čtyry rohy mám, a však nechodím, ani trkám. Tvrdý jest můj chrbet, lidé v poledne potřebují mne. Ačkoliv jen sloužím, proto se nesoužím; okolo mne stává více menších služebníků, samých čtyrnožníků; toť má sláva. Rozvaž to na mysli; kdo jsem, toho se domysli.

Divné zvíře vidím v díře! U hlavy růžky, v nohách má nůžky, hladký má kabátek, chodí vždy nazpátek.

Soukám co vlásek tenounké niti, ze kterých pletu hebounké síti; že rybář nejsem, to ti povím; mouchy jen do sítí lovím.

Já jsem malý vojáček, mám přeostřý bodáček; v létě táhnu vesele každého dne do pole. Tam se leckam vederu, sladkého si naberu; moučku-li kde najdu, též si pro ní zajdu. Doma stavím jízbičky, jako malé kapličky, pěkně jednu k druhé, z látky dosti tuhé. Do těch snáším celý čas, dokud zraje v poli klas. Když pak zima nastane, v kasárně se zůstane.

Počátky mluvnice a pravopisu.

Správně mluv i správně piš!

● písmenech (literách).

Samohlásky.

1. Písmena vidíme, hlásky vyslovujeme. Hlásky: *i, e, a, o, u, y* jsou samohlásky. Každá samohláska má sama o sobě svůj hlas.

Pozorujte, jak jsou tyto hlásky napísány: *i, e*, jsou na pohled úzká písmena; nazýváme je též úzkými samohláskami; *a, o, u, y* jsou široká písmena, slovou široké samohlásky.

Řekněte: Jaké samohlásky slyšíte ve slovech: rak, rok, rek, vaz, vez, viz, muž, maž, myš.

Úkol. Vypište z Čítanky, kde jste právě čítali — tři slova se samohláskou *a*, tři se samohláskou *u*, a tři se samohláskou *o*.

2. Pišeme a čítáme: Práh u domu, prach na cestě; pás neb opasek na peníze, pas prů-
Slovenská první čítanka a mluvnice. 7

vodný list; pátá hodina, pata na noze; vrána, pták, vrána barva.

Čárkovaná samohláska *a* vyslovuje se z dlouha — jest dlouhá; nečárkovaná vyslovuje se z krátka, jest krátká samohláska.

Úkol. Vyhledejte a vypište z Čítanky slova s čárkovaným — dlouhým *a*.

3. Píšeme a čítáme: Lékař léčí; jeleni se chytají do lečí; pekař peče, otcovská péče (starost); malé dítě, pivo na mále.

Čárkované *é* má se vysloviti déle nežli *e* bez čárky.

Úkol. Vypište čtyry slova s čárkovaným *é* a osm slov s nečárkovaným, krátkým *e*.

4. Píšeme a čítáme: Sněh jest bílý, hodiny bíly; medvěd jest líné zvíře, voda se líne. Sluha čistí boty; neumí čísti (čítati).

Čárkované *í* v řeči se dluží, *i* bez čárky se krátí.

Úkol. Vypište čtyry slova s čárkovaným *í* a osm slov s nečárkovaným *i*.

5. Píšeme a čítáme: Mlynář ve mlýně; vysoká věž; výška věže; vraný kůň, vrány, ptáci; mýto na dráze, nádobí bývá myto.

Pozorujte: V kterých slovech jest široké *ý* s čárkou, a v kterých jest *y* bez čárky, a řekněte: které slovo se vyslovuje dlouze, a které krátce?

Úkol. Vypište pět slov s čárkovaným **y** a tři slova s **y** bez čárky.

6. Píšeme: Řada stává **u** řady, císařské **ú**řady; **u**hořel, **ú**hor; **u**mluvili se, stala se **ú**mluva. —

ú s čárkou je dlouhá, **u** bez čárky krátká samohláska.

Úkol. Vypište osm slov s krátkým **u**.

7. Pamatujte si přepovídky o samohláskách:

Chytrá samohláska pouhá,
S čárkou vysloví se z dlouhá.
Čárkované í, é, á, ó, ú, ý
Samohlásky dlouhé slují,
Krátké čárek nemají.

Dvojhásky.

8. Čítáme: Rukou, louka; voláme: Augustine; říkáme: přítel, priateľ, Broh.

Pozorujte: Ve slovech těchto vyslovuje se ou, au, ie, ia, uo najednou. Je ta dvojhásky v jednom vyslovení; toť jsou dvojhásky.

au vyslovuje se jen ve slovech; která jsou

vzata z cizích jazyků (Saul, August, Klaudius).
Ve mnohých však spisech píše se *au* na místě *ou*.

ou vyslovuje se jako *ú*.

ie píše se v knihách dlouhým *i* (prietel, přítel).

uo píše se *ú*, kde malinké *o* nad *u* položeno jest: Buoh = Bůh, plukuov = plukův.

Úkol. Vypište slova s dvojhláskou *ou* a *ú*.

Za dvojhlásky pokládají se také slabiky s písmenem *j*: *aj*, *ej*, *oj*, *uj*, *yj*.

Souhlásky.

9. Souhláskami jmenujeme tato písmena:

b, c, č, d, d, f, g, h, ch, j, k, l,
be, ce, če, de, dě, ef, ge, ha, cha, je, ka, el,
m, n, ň, p, r, ř, s, š, t, ť, v, z, ž.
em, en, eň, pe, er, eř, es, eš, te, tě, ve, zet, žet.

10. A b e c e d a jest obyčejný pořádek písmen: a, b, c, č, d, d, e, ě, f, g, h, ch, i, j, k, l, m, n, ň, o, p, q, r, ř, s, š, t, ť, u, v, w, x, y, z, ž.

Q a **x** jsou cizí písmena; znějí jako *kv* a *ks* a tak se mohou i u nás psáti: Quirin (Kvirín); Alexander (Aleksaňder). — **W** se

ponechává v německých osobných jménech: Walter, Wilhelm a. t. d.

11. Rozeznáváme souhlásky:

p, b. Píšeme: Lí**p**a strom, lí**b**á ruku; uhřátý nep**í**! nikoho neb**í**!

Úkol. Vyhledejte a napište slova se spoluhláskou **p**, a jiná s písmenem **b**.*)

12. **f, v.** F**í**ala je modrý, **v**iola je bílý kvítek. **V**ari! jdi mi z cesty; **f**ary jsou domy, kde **f**aráři přebývají.

Úkol. Vypište slova s písmenem **v**, a jiná s písmenem **f**.

13. **m, n.** Píšeme a čítáme: Pá**n** Bůh, pa**n** páter; chybně se mluvívá: Pá**m** Bůh, pa**m** páter;

Úkol. Napište z Čítanky anebo z paměti slova s písmenem **m**, a jiná s písmenem **n**.

14. **j, ě** (je, ie). Píšeme: Me**ch** na skále; mě**ch** v kuzni; v**ez**, vě**ž**; be**z**, bě**ž**! lape**n**á myš, p**ě**na.

Úkol. Vypište slova s písmenem **j**, a jiná se slabikou **bě**, **vě**, **pě**, **mě**.

15. **ň.** Píšeme: La**ň**, da**ň**, neho**ň** se! Viděl jsem pá**ny**; pá**ni** jsou v kanceláři; pa**ní** poroučí služce. Slovo Pá**ně**.

*) Aneb se slabikou: pa, pe, pí, po, pu, pá, pé, pí, — ba, be, bi, bo, bu, bá, bé, bí a. t. d.

Pozorujte: Před úzkými samohláskami: *i, í, ě* píše a vysloví se *n*, jako *ň*.

Úkol. Vypisování několika slov s písmenem *ň*, neb se slabikou: *ňě, ni, ní*.

16. **t, d.** Pišeme: **t**en **d**ěn; **t**ráva zelená, **d**ravá šelma; **t**ru len, **d**ru hrách ze šupin; uhel **t**lí; kdo mešká, **d**lí.

Úkol. Vypište slova s písmenem *t* a jiná s písmenem *d*.

17. **ť, ď.** Pišeme: Ptáčku le**ť**! dítě do očí hle**ď**! **t**ělo lidské; **d**ělo, z kterého se strlí; **d**ílo, co se **d**ělá; **t**íseň, kde je **t**ěsno; ho**d**ina, li**t**ina.

Před úzkými samohláskami *i, í, ě* vysloví se *t* jako *ť*, a *d* jako *ď*.

Úkol. Vyhledejte a vypište čtyry slova s písmenem *t*, a tři s *d*, aneb se slabikou *tě, tí, ti, dě, di, di*.

18. **c, č.** Uherský kozel sluje **c**ap; **č**áp je pták; říkají mu také bo**c**án. **C**ech, spolek řemeslnický; **Č**ech, kdo se v **Č**echách narodil.

Úkol. Napište slova s písmenem *c* neb *č*.

19. **s, z.** Pišeme a čítáme: Mí**s**a, nádoba; mí**z**a, šťava v rostlinách (miazga). **S**ed! **z**ed (stěna, múr); **z**a**s**eli žito, **s**á**z**eli zeli.

Úkol. Napište několik slov s písmenem *s* neb *z*.

20. **š, ž.** Pišeme: **Vaše** jméno; **váže** snopy; **muži** velcí, **muši** noha; **kaše** pokrm, kněz **káže**.

Úkol. Vypište slova s písmenem **š** neb **ž**.

21. **r, l.** Pišeme: **dar**, **dal**; **lez**, **rez**. — Chybně se mluvívá: Dilektor, lichtář, Tylor, na místě: Direktor, richtář, Tyrol.

Úkol. Napište slova s písmenem **r**, a pak s písmenem **l**.

22. **ř** (eř, ře). Pišeme: Krtek **ryje**, jelen **řije**; plť na **řece**, vinný ke**ř**, tcho**ř** ve stodole.

Úkol. Vypište slova s písmenem **ř**.

23. **k, g.** Pišeme a čítáme: **Kabát**, **kabátník**; **galesy** rostou na dubech (dubenky); **kolesa**, vůz; **gumi-guta**, žlutá barva.

Úkol. Vypište slova s písmenem **k**, a hádejte, jakby se napísaly tři krejčary čtyřmi písmenami?

24. **h, ch.** Pišeme a čítáme: Stál na **prahu**, ležel v **prachu**; **duch**, duše, **neduh**, nemoc.

Úkol. Vypište čtyř slova se slabikou **ha**, a tři se slabikou **cha**.

Pravidlo. Po **r, k h, ch** stává široké **y** (neb **ý**).
Po **ř, c, č, z, ž, š** piše se úzké **i** (neb **í**).

O dělení slov na slabiky.

25. Říkáme: Já **i** ty; my **a** vy; jsem **u** vás; mluvím **o** písmenách; **i**, to pálí! **e**, to nechej! **a**, to pěkné! **ó** ten ubohý!

Pozorujte: Samohlásky *i, a, u, e, o, ó* stojí samotné; jsou slova o jednom písmeni (jednopísmenová). Koliko písmen mají slova: já, ty, my, vy? Slova ta dvoupísmenová vyslovují se jedním hnutím úst, dělají jednu slabiku — jinak říkáme, že jsou jednoslabičná.

Úkol. Vypište více slov dvoupísmennových.

26. Čítáme: ne, nes, dnes, dá, dám, vzdám, brus, mlat, rám, chrám, strom, sklad.

Pozorujte: S jedinou samohláskou vysloviti se dají dvě, tři i čtyry souhlásky. Jedna samohláska s více souhláskami jedinou slabiku činí.

Slabiky mohou býti jedno-, dvě-, tři-, čtyr-, i vícepísmennové.

Úkol. Vyhledejte a napište některá slova tří-, čtyr-, i pětipísmennová jednoslabičná (s jednou samohláskou.)

27. Čítáme jedním hnutím úst slova: ej, rej, krej, skrej; oj, roj, kroj, skroj; uj, kuj, kyj, skuj; ráj, můj, hou! houšť, poušť, spoušť, oul, Saul.

Pozorujte: Dvojhlásky: *ej, oj, uj, yj, új, ou, au* činí s dvěma i s více souhláskami jednu slabiku.

Kolikopísmenová a kolikoslabičná jsou slova napřed postavená: *ej, rej, a. t. d.?*

Úkol. Vyhledejte a vypište více slov jednoslabičných s dvojhláskou jakoukoliv.

28. Čítáme jedním hnutím úst slova: *brk, prs, srp, vrch, — prst, smrk, smršť — plž, vlk, mlč, smlč.*

Pozorujte: Hlásky písmen *r* a *l*, stojíce mezi dvěma souhláskama, najednou se mohou vysloviti bez samohlásky a proto se jmenují polohlásky.

Úkol. Napište ještě některé slovo jednoslabičné s polohláskou *r* neb *l*.

Pravidlo. Slova vícepísmenová jednoslabičná nedělí se, a musí se vypsati celá i na konci řádku.

29. Čítejte slova: *ano, oje, uši — čápi, buky, — hráli, stlali, radost, — poleno, orali, volili, drahota, skrácený, — hornatina, medovina, strakatina, — a řekněte: můžete-li které z těch slov vysloviti jedním hnutím úst?*

Řekněte, kolik je v každém samohlásek?

Pozorujte: Kolik má slovo samohlásek neb polohlásek, tolik má slabik.

Úkol. Dělte slova svrchu postavená na slabiky, a najdete

Pravidlo 1. Souhláska mezi dvěma samohláskama spojuje se s následující slabikou.

30. Na kolikrátě vyslovíte slova: ouly, oudy, čoudí, strouhá, krouťi, papouškové?

Pozorujte v nich dvojhlásky a samohlásky, a dělte je na slabiky.

Pravidlo 2. Souhláska mezi dvojhláskou a samohláskou spojuje se s následující samohláskou.

31. Úkol. Dělte na slabiky slova: Noe, Lia, Leo, Žofie, Farizeové.

Pozorujte: V těch slovech stojí dvě samohlásky při sobě, ale nejsou dvojhlásky.

Pravidlo 3. Dvě samohlásky, nejsou-li dvojhlásky, dělí se od sebe.

32. Úkol. Čítejte a podle vyslovení na slabiky dělte slova: chrti, prsty, vlci, plže, slzy, brka, patrný, nevrlý, omrzely, hrne, crčí, srny, frká, krká, srká, zrno, nohou.

Pozorujte, která je v nich polohláska, která souhláska, která samohláska, a v kterém slově dvojhláska?

Slabiky: chr, br, vl, pl, sl, pr, tr, vr, mr, hr, cr, dr, fr, kr, sr, zr, vyslovení se dají s polohláskou r, i bez samohlásky.

Pravidlo 4. S o u h l á s k a mezi polohláskou (r-l) a samohláskou spojuje se s následující samohláskou neb dvojhláskou.

33. Předložka se jmenuje slovo, které se klade před jiné slovo. — Pamatujte si předložky hláskované: o, u; do, na, od, ob, po, se, ve, za, ze, ou-, ne-, vy-; nad, pod, bez, sou-, roz-, při, při-, pro, prů-, pra-, pře-; před, přes.

Pravidlo 5. Předložky hláskované samy dělají slabiku.

Pozorujte, kolik je předložek ve slovech: poodešel, zapověděl, odpověděl? a. t. d. —

Na kolik slabik se dělí tato slova? —

Připomenutí: Dvojitá předložka dělá dvě slabiky.

Říkáme: Nad stolem, pod stolem, před stolem, za stolem, nade mnou, pode mnou, přede mnou, za mnou.

Ú k o l. Napište jiná slova s předložkami: nad, pod, před, za.

34. Čtete: V oboře, v domě, v krámě — s obuví, s prádlem — z obory, z chlěva — k očím, k tobě.

Pozorujte, kam se předložky ty nehláskované ve čtení přidávají.

Pravidlo 6: Předložky nehláskované (y, s, z, k) přibírají se ku první slabice následujícího slova.

Připomenutí. Mluvíme a píšeme: ve vodě, se mnou, se synem, ze zahrady, ke komu, ku pomoci.

Před stejným písmenem, a před dvěma nebo více souhláskami klade se předložka ve, se, e, ke (ku).

Úkol. Napište několik slov s nehláskovanými předložkami (s, z, v, k).

35. Pamatujte si

Pravidlo 7. Koncovky slov, kteréž činí slabiku.

- ba : orba, houba, stavba, služba.
- da, pravda, křivda.
- dlo, pravidlo, kovádko, mýdlo, šídlo.
- ce, soudce, vůdce, tvůrce, správce.
- čí, krejčí, výběrčí, průvodčí.
- ka, hruška, služka, výška, víska.
- ko, lůžko, úško, děcko, topůrko.
- ky, svědky, nůžky, řádky, kůstky.
- la, berla, žemla, metla, cihla.
- lo, číslo, máslo, světlo.
- mo, písmo, pásmo, jarmo, šikmo.

- na, panna, dílna, kačena, kamna, královna, kovárna, sušárna.
- no, okno, sukno, vlákno.
- ník, dělník, ptáčník, řezník.
- nice, solnice, vinnice, zimnice.
- sko, vojsko, Slovensko.
- stvo, lidstvo, duchovenstvo, kněžstvo.
- ství, království, panenství, kněžství.
- tva, pastva, bitva, břitva.
- ní, denní, roční, zimní.
- ný, statný, silný, krásný.
- ský, Rakouský, Uherský, Slovenský.
- nu, seknu, bodnu, stárnu, mládku.
- ni, máchni, zdvihni, dupni.
- me, nesme, vezme, krmme, držme.
- te, hoňte, hoděte, beřte, pište.
- ti, nésti, vézti, vésti, lézti.
- la, — lo, — li, nesla, lezlo, metli.

Tak dle pravidla; dle starého zvyku: ne-sla, me-tla, a. t. d.

36. Čítejte a podle vyslovení dělte na slabiky slova: archa, porty, ječmen, šálvěj, vyšší.

Pravidlo 8. Dvě souhlásky mezi dvěma samohláskama rozdělují se; jedna se přibírá ku první samohlásce, druhá ke druhé.

Úkol. Vypište slova dvojslabičná, ve

kterých se dvě souhlásky mezi dvěma samohláskama na slabiky rozdělují.

37. Slova : o k a m ž e n í , p o l e d n e , z e m ě p l a z — složena jsou ze slov : o k a m ž e n í : pole-dne ; z e m ě - p l a z ; ta se n e s m ě j í d ě l i t i p o d l e p r a v i d l a 8 : o - k a m - ž e - n í , p o - l e d - n e , z e - m ě - p l a z , a l e t a k , j a k j s o u s l o ž e n a : o - k a - m ž e - n í , p o - l e - d n e , z e - m ě - p l a z .

Pravidlo 9. Jak slova jsou složena, tak se rozdělují na slabiky.

38. Čítejte a dle vyslovení dělte slova : dobrý, modrý, bratry, bratři, dobří, kmotry, kmotři.

Pozorujte, že písmena *r* a *ř* přibírá od předu souhlásku k sobě.

Pravidlo 10. Vložené *r* a *ř* k sobě přibírá předcházející souhlásku.

Jméno podstatné.

39. Každá věc má své jméno.

Jmenujte věci, kterých potřebujete ku psaní, a napište ta jména. (Dle cvičení smyslů a řeči v Slabikáři č. 1.)

Řekněte, která z těch slov mají na konci samohlásku?

40. Stůl jest nářa dí ve světnici.

Jmenujte a napište ještě jiné nářadí.
(Slab. 2.)

Které z těch slov má na konci souhlásku?

41. Jmenujte vrchní, spodní a postranné části světnice neb komory, a napište ta jména.
(Slab. 3.)

Kolik slabik má každé to slovo?

42. Sklep jest dolejší díl domu.

Jmenujte a napište hořejší díly domu.
(Slab. 4.)

Ve kterých z těch slov najdete dvojhlásku?

43. Jmenujte nádobí, kterým pracuje krejčíř, tesař, t uhlář, kovář. (Slab. 5.)

Která z těch slov začínají se souhláskou?

44. Chléb jest pokrm; jmenujte a napište ještě jiná jídla. (Slab. 7.)

Která z těch slov mají samohlásku dlouhou?

45. Voda jest nápoj zdravý; jmenujte a napište, co jiného lidé pívávají? (Slab. 8.)

Která z těch slov mají na konci samohlásku širokou?

46. Mísa jest nádoba stolová. Jmenujte jiné nádoby stolové, kterých lidé k obědu potřebují. Spište ty nádoby. (Slab. 9.)

Která z těch slov mají na konci samohlásku úzkou?

47. Jmenujte lidi, jak rostou od malých a mladých do starých (podle vzrůstu a stáří). (Slab. 10. 11.)

Na které z těch osob byste mohli ukázati slovíčkem: ten, ta, to?

48. Jak říkáme tomu, kdo má v dědině statek a vzdělává role? kdo jemu pomáhá? kdo ovce pase? kdo řemeslo provozuje? kdo zboží prodává? kdo na vojně slouží? kdo jiných učí? kdo mši svatou slouží? kdo zastává úřad nějaký?

Napište ta jména lidí podle živnosti neb úřadu. (Slab. 12.)

49. Napište jména domácích zvířat, která znáte. (Slab. 13.)

Na které z nich ukazujeme slovíčkem: ten, neb ta, neb to?

50. Jmenujte, co roste v zahradách, v lesích, na polích, na skalách a co se rádo dělává v dírkách tvrdého chleba, a v zavřených komorách letního času? (Slab. 14), a napište ta slova.

51. Jmenujte, z čeho se dělají domy a stavby všelijaké; a z čeho se robí oděv letní a zimní? (Slab. 15.)

52. Pekař jest řemeslník: jmenujte ještě jiné řemeslníky, kteří připravují potravu neb pokrmy, kteří dělají nám oděv, kteří děstávají domy? (Slab. 16.)

53. Čítejte pozorně zde v zamotaném pořádku postavená slova: Jelen, dub, kámen, kuna, salát, vrabec, pšenice, jablko, moucha, růže, slon, lípa, hlína, tchoř, kapusta, pěnkava, žito, kapr, hruška, včela, klíнец, zajíc, buk, liška, skřivánek, ječmen, štika, slíva, malina, motýl, veveřice, topol, stříbro, vlk, hrách, sýkora, oves, jahoda, chroust, ježek, vrba, železo, medvěd, uhorka, orel, proso, pstruh, višně, lilie, myš, cibule, losos, zlato, sova, ořech, lev, mravec.

Řekněte, která z těch slov znamenají něco živého (tvory životné), a která něco neživého (věci bezživotné).

54. Vyhledejte a vypište z těch slov jména divokých a dravých zvířat. (Čítanka 59.)

55. Vypište z nich jména ptáků. (Čítanka 60.)

56. Vypište z nich jména ryb. (Čítan. 64.)

57. Vypište z nich jména stromů lesných. (Čítan. 71.)

58. Vypište z nich jména zelenin.
(Čítan. 71.)

59. Vypište z nich jména obilí. (Čítan. 71.)

60. Vypište z nich jména ovoce. (Čítanka 71.)

61. Vypište z nich jména hmyzu. (Čítanka 65.)

62. Vypište z nich jména květin. (Čítanka 71.)

63. Vypište z nich jména nerostů (kopanin a kovů). (Čítan. 72.)

64. Napište křestná jména svých známých spolužáků.

65. Napište jména svatých evangelistů a některých apoštolů.

66. Napište město, kde se Pán Ježíš narodil; město, kde byl vychován; město, kam šel, když mu bylo dvanácte let; a jména měst, neb dědin, které znáte, anebo kterých jména jste si pamatovali.

67. Vypište jména zemí Rakouských. (Čítank. 74.)

68. Slované, Němci, Vlaši, Francouzi, Angličané, Španělé, Maďari, Dánové jsou rozliční národové.

Řekněte a napište: jak se jmenují obyvatelé Uherska (lidé v Uhrách), Moravy, Slezska, Rakous?

69. Jména věcí životných i neživotných jsou jména podstatná.

Úkol. Vypište podstatná jména z Čítanky, kdekoli jste čítali, a řekněte pak, která z nich jsou jména věcí neživotných.

Jednotné a množné číslo.

70. Pán - páni. Chrt - chrti. Voják - vojáci. Podruh - podruzi. Lenoch - lenoši. Tambor - tambori. Čáp - čápi. Holub - holubi. Muž - muži.

Pozorujte: Jména živých, která v jednotném čísle na konci mají souhlásku, rostou v množném čísle o úzkou samohlásku *i*.

Dub - duby. Tulipán - tulipány. Neboze - nebozezy. Střevíc - střevíce. Stůl - stoly.

Pozorujte: Jména neživotných věcí, která v jednotném počtu na konci mají souhlásku, rostou v množném čísle o samohlásku *y* neb *e*.

Koza - kozy. Moucha - mouchy. Osyka - osyky. Řeka - řeky. Truhla - truhly.

Jablko - jablka. Slovo - slova. Rádlo - rádlá. Hovado - hovada. Zvíře - zvířata.

Pozorujte, jak se proměňuje v množném čísle koncovka *a* v *y*, *o* v *a*.

Slovo: Pán stojí v jednotném, slovo: páni stojí v množném čísle, a. t. d.

Postavte dle těchto vzorů do množného čísla:

Jména domácích zvířat. (Slab. 13.)
(Čítank. 69.)

71. Jména ptákův a ryb. (Slab. 22.)

72. Jména stromů. (Slab. 18.)

73. Jména květin. (Slab. 32.)

74. Jména řemeslníků. (Slab. 16.)

75. Jména řemeslnických nástrojů. (Sl. 5.)

76. Jména jídel. (Slab. 7.)

77. Jména oděvu a obuvi. (Slab. 6.)

78. Jména staveb v městech a v dědích. (Slab. 21.)

79. Jména domácího nářadí. (Slab. 2.)

80. Jména školských věcí. (Slab. 1.)

81. Jména lidí podle vzrůstu a věku. (Slab. 10.)

82. Jména lidí podle živnosti a stavu. (Slab. 12.)

Jméno přídavné.

83. Šípek červený. Krev červená. Víno červené. Řekněte a napište: Jaká jest podle barvy červenka? modřenka? Jaký havran? Jaká kavka? Jaké uhlí? Jaký sníh? Jaká křída? Jaké vápno? Jaký list? Jaká tráva?

84. K podstatným jmenům: vůl, vlk, jelen, sova, zajíc, liška, prase, kočka, ovce,

ježek, — přidejte, kam by patřilo jedno z těchto slov: rychlý, chytrá, loudavý, špinavé, bázlivý, hltavý, bodlavý, slepá, maškrtná, tichá.

85. Čítejte v Čítance článek 45. Zrak, a vypište slova, jež znamenají, jaké jsou věci podle oka (pohledu), a přidejte je k jiným podstatným jménům, ku kterým by se dobře hodila.

86. Čítejte článek 46. Barvy, a vypište slova, jež znamenají, jaké jsou věci podle barvy, a přidejte je k jiným jménům věcí, které mají takovou barvu.

87. Čítejte článek 53. Chuť, a napište rozličné věci, jaké bývají podle chuti.

88. Z článku 52 Cit, vypište slova, jež znamenají, jaké jsou věci podle hmatu (citu), a přidejte je ke jménům takových věcí, které se hmatem rozeznati dají.

89. Říkáme: Vůl silný — voli silní, Rána silná — rány silné. Víno silné — vína silná. Kanec divoký, kočka divoká, zvíře divoké. Kanci divocí, kočky divoké, zvířata divoká. Holub čistý, labuť čistá, prase nečisté; — holubi čistí, labutě čisté, prasata nečistá.

Silný dub — silné duby. Silná kláda — silné klády. Silné dřevo — silná dřeva. Vysoké vrchy. Vysoké hory.

Která z těch slov stojí v jednotném, a která v množném čísle?

90. Člověk slepý, chromý, hluchý, starý, nahý, chudobný jest ubohý.

Lidé slepí, chromí, hluší, staří, nazí, chudí neb nuzní jsou ubozí.

Každý žák má býti poslušný, tichý, pozorný, pilný, povolný, trpělivý, mírný, přívětivý, dobrý.

Jací mají býti žáci?

Postavte svrchu položenou průpověď o žáku do množného čísla.

91. Ovoce býti může: Štěpné, plané; zralé, nezralé; rané, pozdní (neskoré); letní, zimní; visuté, padané, čerstvé, nahnilé; sušené, nakládané, jadernaté, kostkovité.

Jaké mohou býti třešně? jaká — jablka?

92. Jména přídavná znamenají, jaké jsou osoby neb věci.

Vyhledejte jména přídavná z toho článku v Čítance, kde jste nedávno čítali, a udejte je v jednotném i v množném čísle se jmény podstatnými, ku kterým přidána jsou.

Sloveso: Jsem, a zájmeno osobné.

93. Co jsem já? — Co jsi ty, Josefe N.? — Co jest Václav N.? — Co že je on?

— Co jsme my? — Co jste vy na první stoličce? — Co jsou oni na poslední stoličce?

Pozorujte slova:

Já — ty — on — my — vy — oni.

Jsem — jsi — jest — jsme — jste — jsou.

Pozorujte: Řeknu-li: já, stojí to slovo *já* na místě mého jména.

Každý z vás říká druhému, s kterým mluví: ty; a třetího jmenuje: on (ona) na místě jejich vlastního jména.

Slova: já, ty, on stojí na místě jiných osobných jmen, a jmenují se zájmena osobná. — Rekneme-li: já, ty, on (ona), rozumíme jen jednu osobu; slova: já, ty, on, stojí v jednotném čísle.

Řeknem-li: my, vy, oni (ony), mluvíme o mnohých osobách. Slova: my, vy, oni (ony) stojí v množném čísle.

94. Jest ráno. Byla noc. Bude poledne.

Jest poledne. Bylo ráno. Bude večer.

Jest večer. Bylo poledne. Bude noc.

Jest noc. Byl večer. Bude jítro.

Rekneme-li: Dnes jest den. Včera byl den. Zejtra bude den; vyslovili jsme přítomný, minulý a budoucí čas.

95. Bůh jest — byl — a bude vždy — všemohoucí, vševedoucí, všudypřítomný, svatý, — a jaký ještě jest, byl a bude?

Vypište vlastnosti Boží, které znáte z katechismu.

96. Abel byl pastýř. Kain byl rolník. Noe byl lodník. David byl král. Goliáš byl obr. Eliáš byl prorok. Sv. Pavel byl apoštol. O jakém čase zde se mluví?

Napište, kdo byl také pastýř, král, prorok, apoštol?

97. Abel byl pobožný. Kain byl závislivý. Abraham byl nábožný. David byl malý, Goliáš veliký. Jaký byl Esau? Jakub? Jidáš Iškariotský? Heródes?

Rekněte a pořádně to napište.

Slovesa.

98. Každý den ve škole čítáme, počtujeme, píšeme a učíme se správně mluvit. Co jsme dělali ve škole včera? ráno v první, druhou hodinu? odpoledne v první a druhou hodinu? Co děláme dnes? Co budeme zejtra dělati? Co budou všickni hodní žáci dělati? Co bude každý z vás dělati?

Když mluvíme o včerejšku — o dnešku — o zejtrejšku — o jakém čase mluvíme?

V jakém čase stojí slovo:

čítali jsme — čítáme — budeme čítati,
počítali jsme — počtujeme — budeme počítati.

písali jsme — píšeme — budeme psati,
mluvili jsme — mluvíme — budeme mluvití,
učili jsme se — učíme se — budeme se učiti.

Slova ta jsou slovesa.

Napište, co doma děláváte?

99. Co ty Karle N. děláš? Karle, co
dělá tvůj spoluškolák Antonín?

Já čítám, počítám, — Antonín čítá, počítá.

Když se praví, co jeden dělá, stojí sloveso
v jednotném čísle. Když se praví, co
mnozí neb všickni dělají, stojí sloveso v
množném čísle.

Napište: co robí tesař sekerou? hoblíkem?

Co robí tesaři sekerou? hoblíkem?

Co robili také v jiný všední den? a co
budou robiti v budoucí dni?

Vypište, co jiní řemeslníci robí? (Slab. 16.)

100. Co titěž řemeslníci robili?

101. Co titěž řemeslníci robiti budou?

102. Čítejte z Čítanky článek 47. Klid a
hnutí, a vyhledejte tam slovesa, a napište
odpovědi na otázky: Jak se pohybují červi,
hadi, žáby, ryby, ptáci, zajíci, krávy, a koně?

103. jak se tito živočichové vždy pohy-
bovali? a

104. jak se tito živočichové pohybovati
budou?

O spisovném jazyku.

1. Obecně nejen v Uherském Slovensku ale i v Čechách a v Moravě mnohá slova vyslovují jináče, nežli se ve knihách psáno nalezá. Dělí se tedy spisovný jazyk od obecné (prostonárodní) mluvy. Ale ani ta není všude jednaká: jináče se totiž vyslovují slova některá v Čechách, jinak u Slováků.

2. Kdo si do paměti vstěpí, čím se hlavně domácí jeho mluva (nářečí, podřečí) od spisovného jazyka rozeznává, tomu nebude za těžko porozuměti knihám a spisům.

3. Píše se: Padal sníh a váł vítr; na Slovensku říkají: padal sněh, váł víter a vial viator.

4. Píše se: Co naseješ, to žítí budeš; v Čechách říkají: to žnouti budeš; v Slov.: to žat budeš. Píše se: budeme síti; česky: sejt, slov.: sāt a siat.

5. Píše se: Čich je smysl člověka; obecně se říkává: čuch jest smysl člověka. Píše se cizí člověk, tlustý, tluče; na Slov. říkají: cudzí člověk, tlstý, tlče neb tlčeie.

6. Píše se: Hospodin moudrostí založil zemi, opatrností utvrdil nebesa; na Slov. říkají: múdrostou založil, opatrností utvrdil.

7. Píše se: Sv. Štěpán pomocí křesťanů porazil pohany; pěstí se tluče, na Slov. říkají: pomocú, pa stú nebo pomocou, pja stou; v některých krajích Čech a Mor.: pomocej, pěstěj.

8. Píše se: Rodiče živí a šatí dítky své, haluze pučí, svíčky hoří; v Čechách říkají: rodiče živěj, šatěj, neb živějí, šatějí, haluze pučej, svíčky hořej; na Slovensku: rodiče živá, šatá nebo rodičie anebo rodičia živia, šatia; haluzi pučá nebo pučia, svíčky horá nebo sviečky horia: na Mor.: živijou, šatijou, a t. d.

9. Píše se: Já tobě daruji, já tebe miluji, já chci; v Čechách a na Moravě říkají: já tobě daruju, tebe miluju, chcu; na Slov. já darujem, milujem, chcem a t. d.

10. Píše se: já budu, nebudu, půjdu, nemohu, vyřknu, vytrhnu; na Slov. se říká: já budem, nebu-

dem, pójdem, nemóžem, vytrhnem, vyreknem; v Čechách: půdu, nemůžu a t. d.

11. Píše se: Rodiče ošetřují, mnoho dobrého dětem prokazují, žáci píší, oblaky se vznášejí; v Čechách a v Moravě říkají: rodiče ošetřou, prokazou, žáci píšou, oblaky se vznášej; na Slovensku: opatrujú, preukazujú, píšu a píšu, vznášajú; na Hané: ošetřujó, prokazujó a t. d.

12. Píše se: Řeky tekou, chleb pekou; na Slov. říkají: tečú, pečú; v Čechách: tečou, pečou.

13. Píše se: Měsíc vychází, hvězda ho doprovází; v Slov. říkají: mesiac vychádza anebo mesiac vychádza, hvezda ho sprevádza anebo hviezda ho sprevádza.

14. Píše se: Cvičím se v počátcích literního umění; ryby jsou v rybnících; na Slov. říkají: v počátkoch, v rybníkoch; v Čechách: v počátkách, v rybníkách.

15. Píše se: Slaběji, raději, lépe. V Slov. říkají: slabšej, radšej, lepšej anebo slabšie, radšie, lepšie; v Čechách: slaběje, radši (reysi), líp.

16. Píše se: Dobrý člověk, dobrá voda, dobré zvíře, dobří lidé, dobré vody, dobrá zvířata. V Čechách říkají velmi nesprávně: dobrej člověk, dobrá voda, dobrý zvíře, dobrý lidi, dobrý vody, dobrý zvířata. Na Slovensku jen místo: dobré zvíře a dobrá zvířata vyslovují: dobré zvíra, dobré zvířata anebo dobré zvierá, zvierata.

17. Píše se: Oblaky jsou naplněny vodami, lidé jsou od Boha stvořeni, v císařství našem mnohé země jsou sjednoceny; nesprávně se říká: oblaky jsou naplněné, lidé jsou stvořeni, země jsou sjednocené a t. d.

18. Slovenští žáci nech **ou** k. p. ve slovích: poslouchati, dlouho, moudrý, vedou, vyslovují co **ú**, jakoby bylo psáno: poslouchati, dlúho, múdrý, vedú.

19. V následujícím slovníčku jsou taková slova z knížky této sestavena, která v některých nářečích méně jsou známa.

Abychom, abysme
 almara, sl. kasna, č. jarmara
 angrešt, sl. egres
 bájka, fabula
 báně nebes, obloha nebes
 bláhový, blázenek
 bob, fazula
 brouk, chrobák
 broskev, břeskyna
 brumbál, ovad, chroust
 brzo, skoro
 bujnost, samopašnost
 buším, bouchám kladivem
 bziká, splašeně běhá
 čáp, bocáň, bohdal
 čenichá, sl. ňuchá
 červánky, červená záře
 česati ovoce, obíratí
 čijeme, voníme
 čiperný, obratný
 čmel, čmela, (sršeň)
 čočka, čočolka, šošovica
 čpí, sl. razí
 dásně, sl. jásna, diásna
 dí, praví
 dlí, prodlevá, zůstává
 doutná, tlí
 drn, trávník, pažit
 dřepí, sl. dučí
 drůbež, č. havět, sl. hyd
 haluz, větev sl. konár
 hbitý, čilý sl. chytrý
 hejno, stádo, sl. krđel
 hebký, hebounký, hybky,
 jemný
 hezký, pěkný, krásný
 hlahol, hlas
 hlídá, varuje, stráží
 hnát, kost
 hnědý, sl. brunavý
 honem, hned, včil sl. zaraz
 horký, horúčí
 hořce, hořko
 hrabě, sl. gróf
 hřibě, sl. zřebě, zříba nebo zřibja
 hřebík, sl. klíncec
 hubený, chudý (sl.)
 hůl, sl. palica

hulákati, vykřikovati
 hůře, sl. horšej
 chrobák, brouk
 chromý, kulhavý, sl. křivý
 chudý (česk.), chudobný
 charpa, sl. rezný květ, modrá-
 ček, nevěz, sinokvět
 jása, hlasitě se raduje
 jez, sl. hat a jaz
 jetel, dětel, datelina
 jiskrný, bleskový
 jinovatka, padlý mráz, jiní
 kachna, kačena, kačica
 kamna, (kachle), pec
 kapesný, váčkový
 klid, ležání
 klíditi obilí, svážeti do stodol
 o žatvě
 klika, sl. klůčka
 kmitá, blyští se
 kolník, sl. kel
 končítý, č. špičatý
 kornout, škarnicla
 krám, sl. sklep
 krocan, morák, topan
 kroužek, kolečko
 kroužkovati, kolečkovati
 kůzle, kozlátko
 kvete, kvitne
 líbá, mor. a sl. boskává
 lichotiti, líškati se, umíleti se
 lisuji, presuji
 lívanec, litý dolek
 lopotání, namáhání
 louže, kaluže
 lov, sl. polovka, hon
 lucerna, sl. lampáš
 lupen, list
 měký, plitký
 míč, lopta, balón
 mlsný, sl. maškrtný, paškrtný,
 kvarný, mlasavý, mlsavý
 mrzák, člověk porouchaných
 údů, sl. kalika
 mravenec, sl. mravec, mrávek
 myslivec, střelec, sl. polovník
 nabídnul, ponuknul, vyzval
 nelze, není možná

nelíný, nelenivý
 neskoro, pozdě
 nůžky, sl. nožnice
 obr. (sl. ober), velikán
 obmatat, omakati
 ohyzdný, škaredy
 okoušení, košťování
 okřívá, očerstvuje se
 okůrky, sl. uhorky
 olše, sl. jelsa
 ondy, onehdy
 pahorek, sl. brežek, kopček
 pálaš, šabla
 péče, starost
 pecka, sl. kostka
 pelichá, pchne; lení se
 pěje, zpívá; pěl, zpíval
 perlovka, perlínka (slépká)
 perný, pepřený, štíplavý, koreny
 pestrý, strakaty, rozmanitý
 píče, potrava
 pihovitý, pihovatý
 plavý, žlutočervený
 plíce, sl. plúce
 podruh, m. a. sl. hofer
 porůznu, tu i tam
 poskytovati, dávati, darovati
 potměchuť, psí víno (bylina)
 pouhý, čirý, čistý
 pozdě, neskorej
 později, neskůr
 prach, nejdrobnější pírí husí
 přímo, sl. priám, zroyna
 příliš, tuze, velmi
 punčocha, sl. štrimfla
 rákosí, trst, trstenina
 ranní šero, úsvit
 rdí se, červená se
 říčí, řehoce, řehce
 řka, říkáje, pravě
 rtut, živé stříbro
 rty, rtové, ústa, pery, gamby
 rusé, bílé vlasy
 rys, ostrovid.
 sazenice, rostlina sazená
 sevřená, zavřeta pěst
 sic, jinak
 silnice, sl. hradská cesta
 síň, sl. pitvor, přítvor

sklep, sl. pivnica
 slon, elefant
 smědý mouřenín, osmahlý,
 náčerný, muřín
 snídaní, ranné jídlo
 sobec, člověk jen svého užítku
 hledající
 srší, hustě prší
 strídati se, sl. premieňat sa
 svačina, sl. nešpor, užina
 sychravý, chladný
 šátek, šatka sl. ručník
 šero, soumrak
 šidí, klame, šudí
 škořápka, škrupina
 škvor, mor. piskavka, sl. ucho-
 lák
 špiže, strava
 štíhlý, táhlý, útlý, štuplý
 štovík, sl. štáva, šoška
 švestka, sliva, č. karlátká
 táti, rozpúšťeti se
 tepe, bije, tluče
 tkadlec, sl. tkáč
 tlačení, sl. tlač
 topení, sl. kuření
 toulka, sl. blůdění
 třesně, sl. čerešně
 třpytí-se, sl. ligoce
 ujma, škoda
 ušetřiti, sl. sgazdovati
 vepř, svině, kanec, bravec
 ves, vesnice, dědina
 větev, haluz, konár
 vír, zátočina
 vor, plť
 vousy, fousy, bajusy
 všickni, sl. všeci
 výr, sova
 vystihl, vyskúmal, vyrozuměl
 zabřesklý, nakyslý
 záda, chrbet
 zaobalil, skryl, zavinul
 zeď, sl. mur, stěna
 zelí, kapusta
 zhubeněl, sl. schudnul
 žeň, žatva
 žízala, deštovka, štovka
 žvatlá, nesrozumitelně hovoří.

O b s a h.

Oddělení první.

	Strana		Strana
1. Cesta do školy	1	23. Nepřivlastňuj si, co ne-	
2. Rodiče a děti	2	ní tvého	21
3. Vázané	3	24. Stromoradí	23
4. Stvoření světa	—	25. Nemoudrá žádost	—
5. Sucho	5	26. Muchtravka	24
6. Moudrost Boží	—	27. Žalobnice	25
7. Pán Bůh dobrý je	6	28. Lhář	—
8. Bůh všecko vidí	7	29. Posměvač	27
9. Neděle	8	30. Dráteník	28
10. Bůh všudy přítomný	9	31. Domov. Otcina. Národ.	
11. Modlitba chudobného		Říše	29
dítěte	10	32. Radosti všech	30
12. Lůuka	11	33. Rudolf z Habsburku	—
13. Pěstounka	12	34. Povodeň	31
14. Skřivánek	13	35. Přehlídka vojska u	
15. Člověk míní, Pán Bůh		Verony	32
mění	—	36. Vrchnost	33
16. Modli se a pracuj!	15	37. Církev	35
17. Nikdo bez práce nejl		38. Svatý Cyrill a Method	37
koláče	16	39. Svatopluk a Bořivoj	38
18. Mravenec	18	40. Synové Svatoplukovi	39
19. Klasy	—	41. Svatý Václav	40
20. Bratr a sestra	19	42. Sv. Vojtěch a Sv. Štěpán	42
21. Trpezlivost	20	43. Modlitby malých	44
22. Moje a tvoje	—	44. Písne	47

Cláuky v oddělení prvním nemají se mluvnicky rozbíratí, ale jen dle pouhého smyslu vykládati, a do srdce i v paměť školákům vstěpovati.

● Oddělení druhé.

	Strana		Strana
45. Zrak	49	68. Borový stromček	72
46. Barvy	50	69. Bezzubá mačka a slepy pes	74
47. Poklid	51	70. Co jest bájka?	76
48. Sluch	52	71. Rostliny	79
49. Hlasy zvířat	53	72. Nerosty	80
50. Hlásky řeči	—	73. Krajiny. Díly světa, Moře. Reky.	81
51. Čich	56	74. Části Rakouské říše	82
52. Cit	—	75. Den a noc	83
53. Chuť	57	76. Jaro	84
54. Duše	58	77. Léto	85
55. Tělo	59	78. Jesen	86
56. Hlava	—	79. Zima	—
57. Ruce	61	80. Čas	88
58. Nohy	—	81. Píseň ranní	89
59. Zvířata čtvernohá	63	82. Píseň večerní	—
60. Ptáci	64	83. Holubice	90
61. Přelétavé ptáctvo	—	84. Píseň májová	—
62. Hus a kačice	66	85. Pasačka	91
63. Bocán čili čáp	67	86. Hra na vojáky	92
64. Ryby	68	87. Přísloví	93
65. Hmyz	69	88. Hádanky	95
66. Čmel a včela	—		
67. Kocourek a veveřice	70		

Ubrus. Komáry. Pohádky. Rákos. Vrána. Žádný krok, same skoky. — Kohout. Hlemýžď (slimák, šnek). Stul. Rak. Pavouk. Včela.

Clánky z oddělení druhého ustanoveny jsou k mluvnickému rozbírání.

● Počátky mluvnice a pravopisu.

● o písmenech.

Samohlásky §. 1—7. Strana 97.

Dvojhásky §. 8. Strana 99.

Souhlásky §. 9—24. Strana 100.

● o slabikách.

O dělení slov na slabiky §. 25—38. Strana 104.

● o slovech.

Jméno podstatné §. 39—69. Strana 110.

Jednotné a množné číslo §. 70—82. Strana 115.

Jméno přídavné §. 83—92. Strana 116.

Sloveso: Isem a zájmeno osobné §. 93—97. Strana 118.

Slovesa: §. 98—104. Strana 120.

O Spisovném jazyku. Strana 122.

Slovníček. Strana 127.

Tiskem L. Grunda.

M.C. 5. + 1